

KDO IZ MENE POJE:

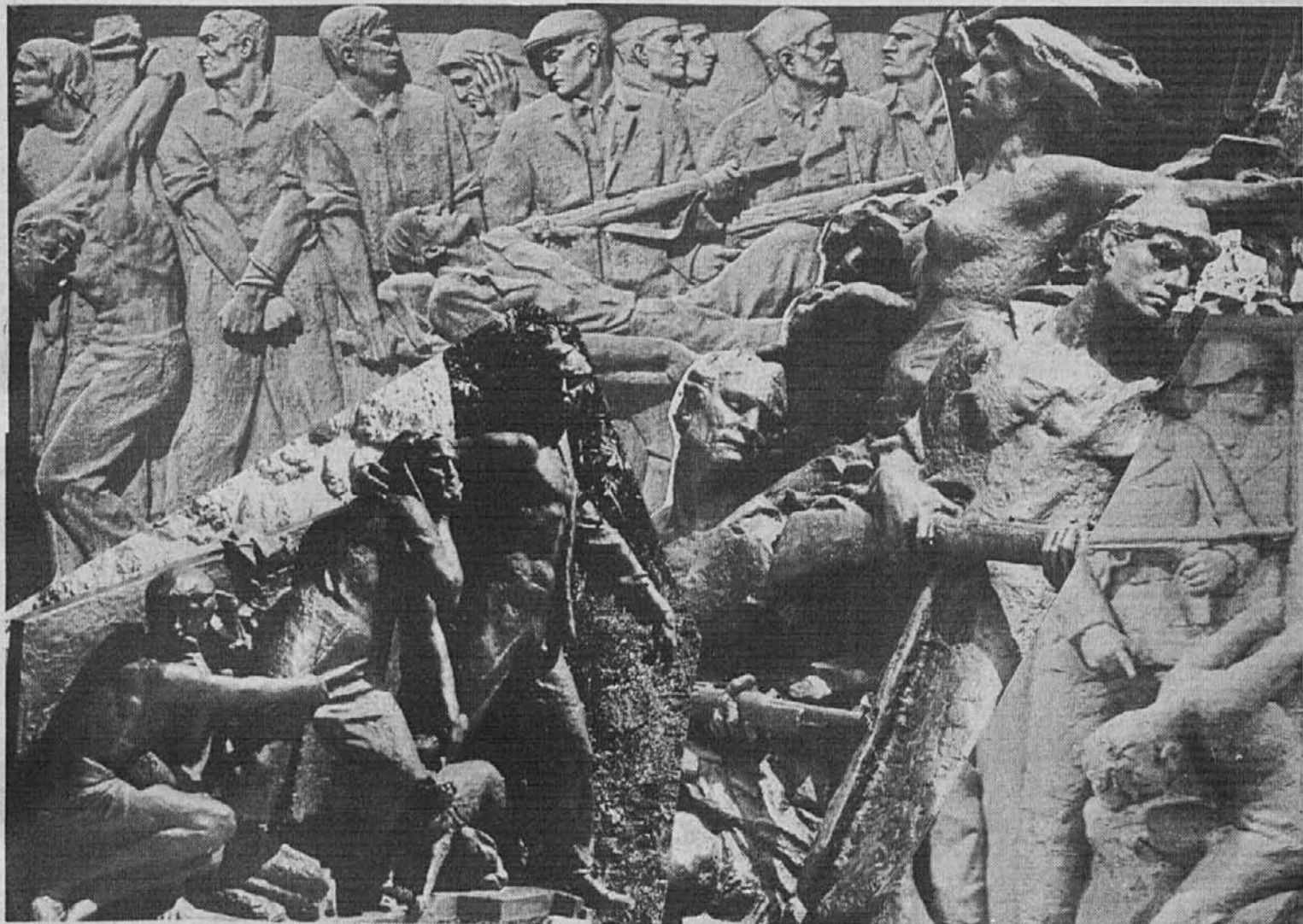
LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 17/IV

Jesenice, 1. avgust 1974

REVOLUCIJA VELIKO KULTURNO DEJANJE

Pri nas nismo nikoli posebej govorili o kulturni revoluciji, ker je bila kultura sestavni del revolucije oziroma revolucija sama kot veliko kulturno dejanje. Ko se ob vsakoletnem občinskem prazniku, ki ga praznujemo na današnji dan 1. avgusta, na dan ko so pred 33 leti prvič v naši občini pa tudi med prvimi v Sloveniji, partizani sprejeli boj s premočnimi Nemci, v katerem so padli tudi prvi trije borci, oziramo nazaj na dosedanje dosežke revolucije in ko snujemo nadaljnji razvoj, bi morali uvodne misli vgrajevati v vse naše analize in nadaljnja snovanja.

Se prav posebno pa to velja danes v procesu uresničevanja nove ustave, v procesu odmiranja države, v procesu osvobajanja dela in človeka, v procesu nadaljnjega razvoja socialistične samoupravne družbe. Poleg pogojev, da delovni ljudje odločajo pri upravljanju funkcij oblasti in drugih družbenih zadev, ki jih je pri nas uzakonila ustava, bi se morali, mnogo bolj kot se, zavedati, da bomo ustavne pogoje uspešno uresničevali le, če bomo nenehno imeli pred očmi skrb za stalno rast kulturne ravni delovnih množic. Na to vprašanje in nalogo je opozarjal že Lenin. To z drugimi besedami pomeni, da je proces osvobajanja dela in osvobajanja neposrednih proizvajalcev tudi proces kulturne rasti delovnih ljudi. Zato je dialektično povsem razumljivo, da nova ustava kulturo, poleg vzgoje in izobra-

ževanja ter znanosti, poudarja kot bistveni dejavniki razvoja samoupravne socialistične družbe.

Iz teh spoznanj in osnov izhajajo in morajo izhajati prizadevanja vseh organiziranih socialističnih sil pri oblikovanju take kulturne politike, ki ima za cilj ostvarjati in ostvariti zahteve, da kultura postane resnično last ljudstva, ki s svojim neposrednim produktivnim delom ustvarja neogibne materialne pogoje za njen razvoj.

Ravno zato je uresničevanje nove ustave, nove etape v naši socialistični revoluciji, veliko kulturno dejanje. Že samo sodelovanje delovnih ljudi pri upravljanju dviga njihovo kulturno raven, hkrati s tem pa raste njihova zavest o potrebi po višji izobrazbi, znanju, kulturi. To z drugimi besedami pomeni medsebojno učinkovanje, zato je boj za nove družbeno-ekonomske odnose, tudi kulturni boj, boj za vsestransko socialistično osebnost in njeno svobodo.

Občinski praznik, kot izredno pomemben mejnik v razvoju družbe, v razvoju revolucije, ni le spominskega značaja, temveč tudi delovni dogovor za nadaljnji razvoj revolucije, za dosledno uresničevanje nove ustave. To pa je hkrati boj, da kultura resnično postane last ljudstva.

V ta prizadevanja, da književnost in druge kulturne dejavnosti kar najbolj približamo delovnim ljudem, železarjem in njihovim svojcem, so se pred štirimi leti vključili tudi naši LISTI, ki jih z materialno pomočjo kolektiva Železarne izdaja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice. To pa je ob sedanjih kulturnih prizadevanjih velika pridobitev, ki zasluži tudi poudarek ob občinskem prazniku, ki ga letos praznujemo ob izrednih revolucionarnih spremembah za naš nadaljnji razvoj, v katerem so LISTI bili in bodo kar najbolj aktivno prisotni.

Prežihov Voranc

OB VERSAJSKIH PLOTOVIH

Globača, po kateri teče naša Drava od Žvabeka do Traberka, nima nobenega pravega zemljepisnega imena; koroška Podjuna se zemljepisno prav za prav konča že pri Žvabeku, a tako imenovana dravska dolina nekdanje štajerske dežele se pričinja šele pod Spodnjim Traberkom. Sosedje pravijo temu svetu na kratko: za Dravo. Kljub temu da je ta ped zemlje prav za prav brez imena, so jo gospodje na versajski mirovni konferenci vendarle iztaknili. In ker so jo iztaknili, so jo razdelili na dva kraja, čeprav je ta svet živel v skupnosti, odkar stoji. Pa ne, da bi ga razcepili po narodnostni meji, ki teče najprej severno od Drave od Gorenč čez Legerpuh in od tam k ustju Labodnice, ki se v Labodu izteka v Dravo, ter od tod spet dalje proti severu na vrh Košenjaka. Niti ga niso razcepili po meji, ki jo je v teku tisočletij izgrizla v naravo voda Drava, temveč so ga precepili pošev in počez ter potegnili mejo od Strojne na jugu do Košenjaka severno od Drave.

Že kot pastir sem strmel z naših bregov in hribov proti temu skrivnostnemu svetu, o katerem mi doma niso vedeli povedati kaj drugega, kakor da se tam začnejo že Nemci. Njegova skrita lega me je mikala, dasiravno sem čutil pred njim neko čudno tesnobo, kakor jo čuti človek z vrhov pred globačami. Tiste štiri fare, ki so jih Versajci pripojili slovenski zemlji osemnajstega leta, sem pozneje dobro spoznal, saj je bil med njimi tudi Traberka s svojimi velikimi sejmi, kamor sem hodil z očetom spoznavat Juda, Nemca in Kranjca. Bil je na tem koščku zemlje tudi črneški Sveti Križ, kamor smo od doma hodili po odpustke za naše grešno življenje. Onih pet far pa, ki so jih v Versaillesu dali Avstriji, pa nisem nikoli dobro poznal in bi jih brez pomoči šestega januarja najbrž tudi nikoli ne bil spoznal. Tej pomoči se imam torej zahvaliti, da sem pregledal skrivnosti tudi tega dela zadravojske globače.

Pol ure od Traberka ležijo na desnem bregu Drave tihe Črneče. Skrite so v vznožje Tolstega vrha ali Črneške gore, kakor se imenuje severna plat tega hriba, in opaziš jih šele, ko se jim že čisto približaš. Cerkev in grad kipita v zrak s svojimi začrnelimi zidovi. Iz starih časov ni o tej vasi nič znanega. Tembolj pa so slovele Črneče pred kakimi osemdesetimi, devetdesetimi leti, ko je v gradu gospodaril graščak Lušin. Možak je bil zelo bogat in je imel prečudno navado, da je vsem svojim dninaricam hotel segati pod krila. Včasih je zažvižgal na prste in poklical dninarice domov. Vse ženske, stare in mlade, so takoj zapustile delo in jo pocedile kar čez polje proti gradu. Katera je bila prva pri graščaku, ji je segel pod krilo, zato pa je dobila pet rajnišev. Tako je delal leta in leta in, ko se je tega opravka naveličal, se je ustrelil; nato so mu zvonili v vseh cerkvah, kar jih je videti iz graščine. V današnjih hudih časih si človek takega prešuštnika težko predstavlja. Kaj bi se zgodilo, ako bi danes, ko ženske nimajo niti za sol, komu padlo na misel, žvižgati in razdajati zlate in srebrne rajniše za tako majhen trud?

Iz Črneč dalje se vije pot ob vznožju Črneške gore. Vso ozko dolino napolnjuje

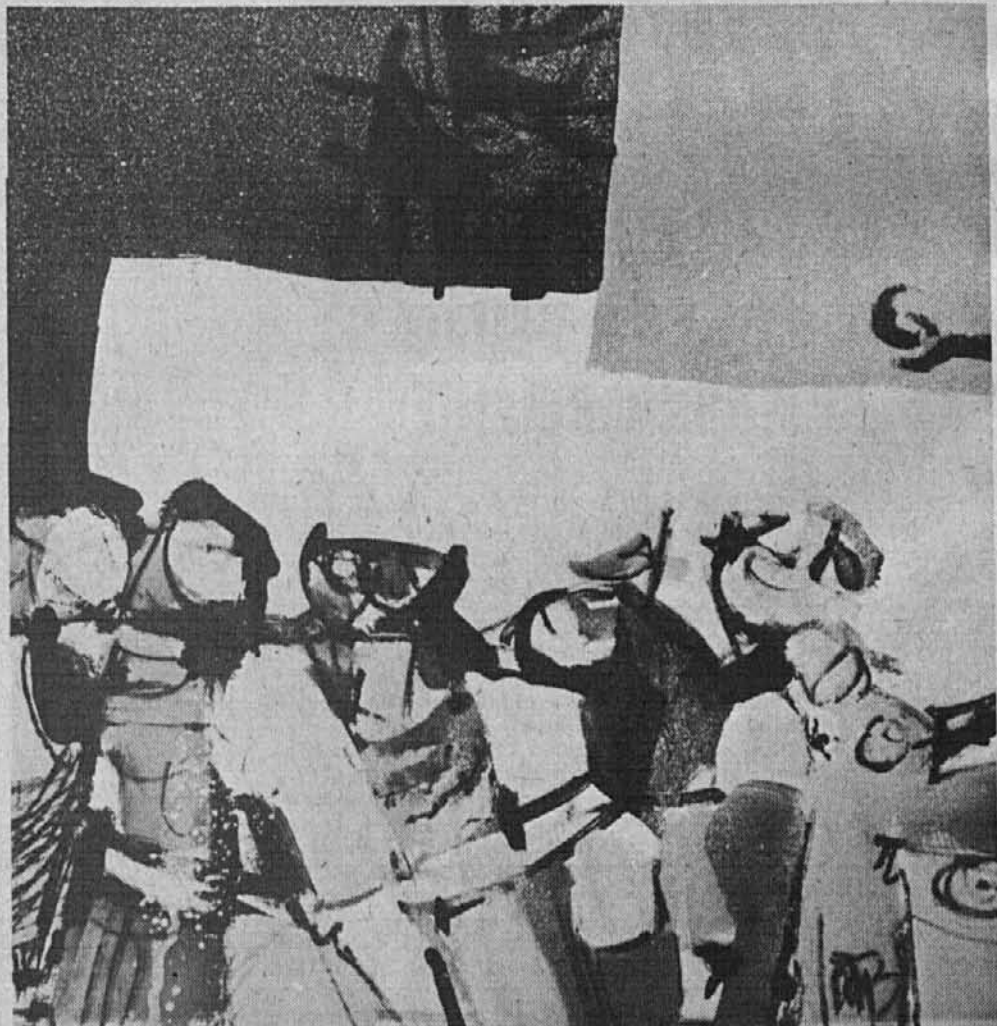
močan, enakomeren šum, kakor bi skoznjo odmevala daljna, večna pesem. To je Drava, ki je ne vidimo, ker je skrita v svoji globoki strugi; njeni vrtinci in njeni kolovrti šumijo in bučijo skozi tiho deželo danes kakor nekdanj, ko so te kraje pokrivali še gozdovi in je sredi njih visoko v bregu stoloval grad Tribenj, od koder so tribenjski graščaki, za njimi pa njihovi dediči, vovberski grofje, prežali na trgovce in kupčevalce, ki so nosili svoje tovore skozi dravsko dolino. Danes ni od tega gradu nobenega sledu več, le na kamnu, ki je iz njegovih razvalin zdrknil v dolino do ceste, se samotni popotnik lahko spočije. Se malo prej pustimo za seboj mogočno Sušnikovo posestvo, imovino nekdanjega svobodnjaka v tem kraju. Pred dvema rodovoma je tedanji Sušnik, ki so ga imenovali »der windische Minister«, s svojim prijateljem Einspielerjem zasajal po teh krajih slovenske mejnike. Njegovi dediči pa, ki jih je napredek pogнал z rodne grude, nadaljujejo zdaj njegovo delo z druge strani in skušajo zabijati mejnike velikega življenjskega prostora našega sosednjega naroda.

Za Tribnjem se svet kmalu odpre in pred popotnikom se razgrne prelepo libeliško polje, na čigar koncu sameva velika in

lepa vas Libeliče ali, kakor ji pravijo domačini, Nebliče. Več kakor tisoč let so Libeliče živele svoje življenje pod vznožjem Libeliške gore, sredi gozdov, rženih in ajdovih polj in ob večnem šumenju sosedne Drave, dokler ni naposled prišlo do versajskega miru. Ob plebiscitu je velika večina Libeličanov glasovala za priključitev k Jugoslaviji. Navzlic temu je bila občina seveda pripojena Avstriji. Ko pa so se temu Libeličani uprli, jim je razmejitevna komisija, sestojča iz peterih velesil, začela deliti njive, travnike in pašnike ter je prebivalcem te kotline napravila novo mejo tako, da sta vas in dobra polovica občine pripadli Jugoslaviji, ostali del pa Avstriji. Ljudje, ki so živeli nad tisoč let skupaj, so se ločili, in njive, ki so toliko časa skupaj rodile, so se razdelile. Zdaj gre versajski plot tik za vasjo.

Libeliče pa niso belile glav le versajskim mirotvorcem, temveč tudi našim državo-tvorcem iz časov šestojanuarskega režima. Zasluga za to gre hlapcu Antonu Stermicu, ki je bil zaradi razmejitve libeliške občine pristojen hkrati v oba njena dela. Temu primerno je seveda živel zdaj na naši, zdaj na nemški strani. Menda pred kakimi desetimi leti je hlapčeval pri prvem kmetu onstran meje. Tedaj se je po slovenskem delu Libelič raznesla novica o čudni navadi tega hlapca: ponoči, kadar drugi posli po napornem delu počivajo, tihotapi ta Stermic iz nekega prečudnega navdušenja nekako literaturo, bombe in granate čez mejo, skratka vse, kar je potrebno za revolucijo.

Ta stvar ni na slovenski strani versajškega plotu dala pokoja nekaterim januarijcem. Zato so neke noči vdrli čez mejo v hlev, kjer je Stermic počival, ga zvezali in ga kakor medveda prepeljali na svojo stran. Hlapca so torej tako rekoč ukradli. V Evropi je zaradi tega nastal velik škan-dal. V dunajskem parlamentu je naglo za-

Boni Čeh

sedala komisija za zunanje zadeve, časopisje je pisalo dolge uvodnike in znani Otto Bauer je grozil, da bo stvar spravil pred Društvo narodov, videč v tem dejanju kršitev teritorialnosti. Stermicu se ni godilo kakor Cankarjevemu Simnu Sirotniku, ki je umiral na meji med dvema občinama, ker ga nobena ni hotela spoznati za svojega občana. Medtem ko sta se prej obe državi otepal Stermica ter mu nobena, niti Jugoslavija niti Avstrija, ni hotela priznati državljanstva, češ da razmejitev ni natančno določila, kam ta siromak spada, se mu je zdaj sreča nenadoma na ves glas zasmejala: obe državi sta se pulili zanj, trdeč, da je državljan obeh mejašev. Temu se je Stermic najbrž imel zahvaliti, da je čez leto dni spet odnesel svoje kosti nazaj v avstrijski del Libelič...

Koj za Libeličami prestopi popotnik, ki sme hoditi po cesti, državno mejo. Preden prideš v Potoče, drugo središče razdeljenih Libelič, greš mimo mogočnega libeliškega gradu. Gradovi so od nekdanj merili zgodovino našemu slovenskemu ljudstvu tudi v teh krajih in grad mu je tudi zdaj določil novo — mejo. Človek sicer ne razume, zakaj se graščak ni odločil za monarhijo na tej strani, ampak za demokratično republiko na oni, vendar je bilo tako, da je dal potegniti mejo za svojim hrbtom. Najbrž je že takrat vedel, kaj so demokratične republike in kaj lahko postanejo.

Kmalu se prikažejo Potoče. Toda vas, skrita v zatišju Libeliške gore, nas ne zanima, saj je podobna neštetim drugim vasicam po naši zemlji. Bolj nas zanima lepa kmečka, skoraj veleposrestvu podobna domačija kraj Potoč. Čeprav vzbujajo večina kmetij tod okrog videz trdno stoječih hiš, se ta, o kateri govorimo, zelo razlikuje od svojih sosed tako po prostranosti in urejenosti poslopj kakor tudi polj okrog njih. Tu domuje prvi naseljenec iz rajha, ki mu je celovski Heimatdienst v smislu narodne enakopravnosti priskrbel dom na naših slovenskih tleh. V Tübingenu, kjer je premalo zemlje za kmete, ker je imajo graščaki preveč, je prodal svojo prezadolženo zemljo. Z denarjem, ki mu je ostal, bi tam doma ne mogel kupiti poštene bajte, tukaj na Koroškem pa je s pomočjo raznarodovalne institucije kupil posestvo za trideset glav živine.

Stopimo torej k temu modernemu kolonistu. Mož je že več kakor petdesetleten, ne govori mnogo, ni prijazen, kakor so sicer tod domači prebivalci, je prej celo osoren. Človek, ki pride k njemu že tako poln predsodkov, postane še bolj nezaupljiv. Toda kmalu se izkaže, da ima mož čudno skorjo na sebi. Cisto po svoje in tako rekoč brez občutka govori, kolikor govori. Razlaga, da se ukvarja z mlekarstvom in s krompirjem. Hvali zemljo. O domačinih trdi, da so dobro ljudstvo, da pa ne znajo dobro gospodariti. O politiki ne zine besede. Pri sosedih izvemo tudi, da se za politiko ne briga kaj prida in da so tisti, ki so ga z velikim upanjem poslali semkaj za versajski plot, zaradi tega z njim nezadovoljni. Svoje poslanstvo na tem ozemlju pa le opravlja, čeprav čisto po svoje. Znano je v okolici, da je kljub pomoči Heimatdiensta do vratu zakopan v dolgove. Podobno se godi tudi večini njegovih rojakov, ki jih je kakih tri do štiri sto naseljenih ob koroškem versajskem plotu.

Od Potoč dalje teče pot proti skriti Suhi. Bregovi strojanskega hribovja segajo tu ponekod prav do Drave in njen šum je zato mestoma močnejši, silnejši. Polja je malo ravnskega, a navzlic temu ima tudi Suha svojo graščino, kakor vsaka druga vas na levem bregu te dravske globače. Od Suhe proti Žvabeku se vije cesta visoko nad Dravo skozi gozdnato pobočje, ki se imenuje Flegarca. V prejšnjih časih so pliberški flegarji, upravniki in opravniki takratne posvetne gosposke ob tej cesti oprezali za prekupčevalci in kmeti, ki so hodili s sejmov, ter jih ropali. Kmetje so tej go-

spodi postavili večni spomenik s tem, da so ta del sveta imenovali Flegarca. S kajžarjem, ki ima sredi Flegarce ob cesti svojo kajžo, sva se o tem pogovarjala.

»Danes tega le ni več!« hočem jaz pohvaliti napredek novejšega časa.

»Seveda!« se mi pomenljivo nasmehne kajžar. »Danes so to drugače napravili. Davčni urad so kar v Pliberku napravili...«

Pol ure dalje je že Žvabek, vas, znamenita zaradi tega, ker je pred svetovno vojno vedno soglasno volila kandidata slovenske narodne stranke, medtem ko je pri plebiscitu tretjina glasovala za Avstrijo... V prejšnjih časih so prebivalci mežiške doline v trumah romali k žvabeškima podružnicama na Sveto mesto in k Sveti Luciji. V prvo so se zatekali splošni pregrešniki, v drugo pa na obeh bolni romarji. Tudi temu romanju so napravili konec versajski mejniki, kajti brez obmejne izkaznice te niti bog ne more več uslišati.

Zgoraj nad Suho, na najvišjem vrhu razvodnega grebena med Dravo in Mežo, leži Strojna, stara hribovska naselbina, slavna zaradi predobrih hruševih mostov, katerim marsikatero vino ni kos. Odkar je pripadla Jugoslaviji, se je proslavila še z enim rekordom, ki je gotovo svetovnega pomena. Na strojansko enorazredno ljudsko šolo so namreč nastavili učitelja, ki si je moral seveda sam kuhati, ker takrat ni bilo gostilne v kraju, učitelj pa je bil samec. Ko se iz šolskega dimnika nekaj dni ni pokazal dim, je učitelj prišel h kmetu Janežu in prosil gospodinjo, naj mu napravi izdatno jajčno jed, češ da že nekaj dni ni ničesar dal v usta.

»Iz koliko jajc pa?« ga je vprašala kmetica.

»Iz trideset!« se je odrezal mož.

»Ali ne bo nekoliko preveč?« je podvomila kmetica, boječ se, da ni prav razumela naročila.

Ker je mož vztrajal pri svojem naročilu, se je gospodinja spravila na delo in mu navcrla jajčne jedi iz tridesetih jajc, ki jih je izgledovani učitelj urno pospravil z dobršnim kosom kruha in stvar poplaknil z nekaj litri ozimičevca. Nato ni bilo učitelja spet nekaj dni na spregled in celo šolski otroci, ki so prihajali k pouku, ga niso mogli nikjer iztakniti. Strojanci so vdrli v učiteljevo stanovanje, ki so ga pa našli praznega. Strojanski učitelj je izginil neznan kam in vse poizvedovanje za njim je bilo zaman. V njegovem zapuščenem stanovanju niso našli drugega kakor nekaj starih jedilnih listov iz vseh samostanov, kar jih premore Slovenija. Nekdo se je lotil študija teh jedilnikov in ugotovil, da z najboljšim razpolagajo trapisti v Rajhenburgu. Nos je nos, odšli so za to sledjo in res so našli pobeglega učitelja pri trapistih, kjer je zapečatil tragiko svojega stanu...

In nekega pomladnega jutra leta tridesetega sem tudi jaz stal vrh Strojne in ogledoval, kje bi se pognal čez versajski plot. Za menoj se je namreč gnal šesti januar v svojem prvem zaletu. In tako sva kraj majnika meseca naposled pridirjala na Strojno, to se pravi, da sem jaz že stal pred mejniki na vrhu strojanskih hribov, medtem ko se je šesti januar šele poganjal za menoj iz doline. Bilo je še zelo zgodaj, nekako ob tistem času, ko na vzhodu še ni svita, a ko ga je vsak čas pričakovati in ga zvezdnato nebo s svojim begajočim utripanjem tako rekoč že napoveduje. To napovedovanje neba pa more razločiti le kraja vajeno oko.

Po dolinah in kotlinah je ležala debela vigredna megla in pet prostranih sivkastih jezer se je razprostiralo pred menoj: prvo tako jezero je zalilo ozko in krivantasto mežiško dolino, en zobčasti zaliv je segal čisto sem pod vzhodje Strojne; drugo jezero se je razprostiralo proti jugovzhodu, kjer je pod njim ležala skrita mislinjska kotlina; na severu, takoj pod grebeni strojanskih hribov, je megleno jezero pokrivalo dravsko globačo od Traberka do Žvabeka; skozi komeljske prelaze na zahodu se je videl kos morju podobne bele prostranosti, ki ji ni bilo mogoče videti kraja, in to je bila Podjuna. Dalje proti severu je ležalo še eno jezero, a pod tem je počivala laboška dolina. — Med temi belimi morji in okrog njih so se dvigale gorske pošasti Uršlje gore, Pece, Raduhe in Smrekovca na jugu, Kozjaka, Pohorja in Košenjaka na vzhodu, Golce in Svinje na severu, medtem ko meglenost na zapadu ni imela meje in je le od južne strani padala vanjo senca Obirja in Karavank...

Spustil sem se na štor in sem se zatopil v razgrnjeni svet okrog sebe. Bolj kakor z očmi sem gledal s srcem; vse, kar je bilo tedaj videti, in vse, kar je bilo skrito, se je ta hip zrcalilo v mojem srcu. Skoraj me je hotela premagati neka bridkost. Ali bo res treba zapustiti vse to, kar leži tostran mejnikov? Dvajset let mladostnih sanj, vsa leta svetovne vojne, med katero je srce iz daljave hrepenelo po tej prečudno lepi skoposti, in deset let dela in truda za še večjo lepoto teh krajev in njihovega življenja...?

Svet, sredi katerega sem sedel, je bil tih, niti najzgodnejši in najnemirnejši ptički se še niso oglasili. Prisluskujem cesti, ki gre po grebenu od vzhoda proti zahodu. Tudi tam je tiho. Nobena vejica se ne gane, le tu in tam prav težko kane kaka rosna kaplja na mlado brst, ki se potem strese in skopni v negibno tihoto. Dolgo sedim tako sredi samote in prisluskujem versajskemu plotu, ki gre tam na robu za cesto. Prav za prav prisluskujem svojemu srcu, ki postaja vedno bolj nemirno, ki se še bori z nevidnim sovražnikom. Potem mi uide pogled proti mežiški dolini. Zdi se mi, da se po-

Franc Dolinšek

vršina meglenega jezera širi in dviga sem proti meni. Močakasti Peca in Uršlja gora toneta nekam v modrikast soj. Medtem ko dotle iz bele dravske globače nisem slišal nobenega glasu in se je zdelo, kakor da je na severni strani tik pod Strojno brezdanji prepad, zaslišim nenadoma kratak, a razločen šum. Kaj je to...? To je Drava na dnu globače. Eden izmed njenih neštevilnih kolovratov je izgubil ravnotežje in pljusnil premočno. Da... Saj se čuje kakor rahlo udarjanje valov. Kaj se godi v človeku, ki sedi v višini nad tisoč metrov in sliši pljuskanje dravskih valov sedem sto metrov pod seboj...?

Tedaj sem vstal in se ozrl še enkrat proti jugu in proti vzhodu, zraven pa mi je prišlo na misel: Da, iti moraš, šesti januar je lahko vsak čas za teboj in tako je bolje, da se mu ogneš. Če poneseš s seboj v srcu vso lepoto, ki jo zdaj vidiš in jo slutiš, in če poneseš s seboj vse dosedanje življenje, te ne bo konec niti onstran versajske meje. Povsod boš našel brate... Previdno sem se bližal cesti, globoko zadihal in z enim samim korakom preskočil versajski plot. Šum, s katerim me je sprejela hosta na oni strani, je ostal brez odmeva. Tedaj so zaple prve ptice in za Pohorjem je mežiknila prva zarja, zadnja v domovini...

Pod Flegarco je brod čez Dravo. Struga je polna vodovja, kajti v Tirolah in v Turah se je topil sneg in so se pričeli tajati ledeniki. Vrtinji in večni kolovrti razdraženo pljuska, šum vodovja odmeva visoko med strme bregove. Kako lepa, kako silna je ta voda Drava... Počasi se odmika star, razšvedran brod ob brega. Zaradi deročega toka ima brodar polne roke dela. Sam star in siv se zrašča v sivo vodno površino in s sivo jutranjo okolico. Od daleč sem najbrž tudi jaz ves siv. Brod zajame sredina struge in škripajoč se pomika proti drugemu bregu.

Zdaj sva že izven nevarnosti, ker je brod zaplul v širok, miren zaliv. Brodar, ki mi skrajna na vprašanja niti ne odgovarja, postane zdaj vedrejši in zgovornejši. Medtem ko le sem in tja zamahne z veslom, mi pripoveduje nekaj iz svojega življenja. Tudi on ni iz tega kraja in tudi njega je poslal sem Heimatdienst. Toda ker ni bil mož doma s Švabskega ali iz Turingena, temveč iz soboških hribov tam za Košenjakom, mu niso priskrbeli domačije za trideset glav goved, temveč bajto za dva repa in star brod, ki se z njim razen tihotapev in potevuhov skoraj nihče ne vozi. Kot obmejnik je že zdoma govoril oba jezika in se zato počutil domačega med suškimi domačini. Ko ga vprašam, kako se počuti sicer, mi odgovori:

»Nič ne rečem, toda rad bi dočkal to, da bi se mi, kadar zaidem v krčmo, ne bilo treba sedeti k mizi za vrata, ampak da bi smel sestiti tja, kamor sedajo spodobni ljudje...«

Ker sem mu stisnil v roko dvojno prevoznino, se je tako zavzel, da je še dolgo stal na robu broda in strmel za menoj, dokler mu nisem izginil v grmovje nad bregom.

Pri Pirkšmidu, obcestni gostilni na Dromlji, se človek ne naveliča poslušati starega krčmarja, ki tod že skoraj štirideset let roko ven moli. Ta kraj je pred vojno spadal k nemški obmejni občini Legerpuh. Krčmar je bil tiste vrste slovenskih naseljencev, ki so dolga desetletja pred vojno naseljevali izumirajočo labodsko dolino vse od Laboda pa gori mimo Volšperga. Nemški kronisti, ki so bili v skrbah za nemški značaj tega prelepega kota koroške dežele, so nekoč s strahom ugotavljali, da je že vsaka tretja kmetija v slovenskih rokah. Njih strah pa je bil popolnoma neutemeljen, kajti nekaj je pripomogla nemška kultura, nekaj okolje, največ pa slovenski oportunist, da so se ti naseljenci že v drugem rodu utopili v nemški večini. Utopili se niso le tisti, ki so prišli v nemško celoto, temveč tudi tisti, ki so se naselili na

levem dravskem bregu med tamošnjo slovensko večino.

Pirkšmid pa ni bil oportunist, ampak je mislil, da je vseeno, če iz njegove hiše roko ven moli Slovenec ali pa ponemčen Slovenec. Zato je ostal, kar je bil še takrat, ko je prišel semkaj od nekod s Pohorja. Toda to svojo zmoto je moral korenito poplačati. Skoraj v dveh letih je petkrat menjal gospodarje. Med koroškimi obmejnimi boji se ni umaknil iz hiše, čeprav je bil nekaj časa sredi med obema frontama. Nemški Heimwehr je iz njegovega hleva napravil gnezdišče za strojne puške, nakar so slovenske čete hlev zažgale z bombami. Nato so ga oboji oplenili, toda Pirkšmid je ostal, kjer je bil.

Nekega dne, ko je slovenska oblast zbežala proti Traberku, so navalili v njegovo hišo okoličani iz Legerpuha, s Cale in drugod. Večinoma taki, katerih očetje, če ne še sami, so nekaj ovce pasli po Kozjaku, Pohorju in drugih slovenskih gorah. Bila jih je polna hiša in Pirkšmid je pričakoval, kdaj se bo začel obračun. Vdal se pa ni.

»Pirkšmid, zdaj boš pa pobasal culo in jo pobral tja, kamor te srce vleče. Tja, od koder si prišel,« je začel mlad gospodar s Cale.

»Zakaj pa ti ne greš, saj sva s tvojim očetom skupaj prišla v te kraje?« mu je smelo odgovoril Pirkšmid, misleč si, da je tako ali tako že vse izgubljeno.

Prvi izzivač je sicer obmolnil, toda namesto njega je pričelo razsajati deset drugih. Ko pa je bila napetost že na vrhuncu, je vstal neki kmet iz Legerpuha, pravi Nemec in domačin po rodu, ki je dotlej molčal.

»Pirkšmid, nič se ti ne bo zgodilo, dokler sem jaz tu,« je zavpil nad drugimi. »Ti si držal svoje, kakor smo mi držali svoje, in zato nisi nič zagrešil. Tako se tudi spodobi. Ali si mar kriv ti in ali smo mar krivi mi, da so drugi skovali iz naše ljubezni po rodu vojsko? Prišel si v naše kraje kakor toliko drugih. In zakaj bi ne prišel, če je pa zemlje dovolj za vse? Ne boj se, kar sem jaz tu...«

Ker je s kmetom potegnili še nekaj drugih sosedov, so bili godrnjači in hujskači kmalu ugnani v kozji rog. Od tistih dob je imel Pirkšmid lep mir in tudi po plebiscitu, ko se je vendar vedelo, da je iz Dromlje skoraj edini glasoval za Jugoslavijo, ga ni nihče nadlegoval.

»Komu boste pa dali posestvo?« ga vprašam.

Sele po precejšnjem molku mi mož odgovori:

»Ne vem... Tri sinove imam, toda vsi trije so odšli v Jugoslavijo v službo...«

Čudno, starec je tako trd in uporen, a njegovi otroci se v ničemer ne razlikujejo od otrok onih naseljenih oportunistov, ki so postali Nemci. Eni so pobegnili pod severni vpliv, drugi pod južnega. Ko gledam Pirkšmidov obraz z nešteti globokimi brazdami, med katerimi opazim tudi nekaj žalostnih potez, ne vem, če mu je ta trpkost ostala na licu zaradi tega, ker je njegov dom ostal pod Avstrijo, ali pa zaradi tega, ker so ga zapustili sinovi in s tem pogubili njega in njegovo zemljo...

Od Pirkšmida bi bili proti zahodu v slabi uri v Gorenčah, zadnji fari, ki še spada v zadravojsko globačo. Toda nas vleče proti vzhodu, proti središču te male, samosvoje pokrajine, starodavnemu trgu Labodu, kamor dospemo v dobri uri. O tem trgu sem prvokrat slišal praviti, ko mi je pripovedoval moj stric, da je kot desetleten fant hodil izpod Uršlje gore v Labod po zdravila za mojega deda. Pet ur je potreboval tja, pet ur nazaj, s seboj je dobil en rajniš za zdravila in kos črnega kruha za pot. Kajti v Labodu je takrat zdravil sloviti zdravnik-padar, pri katerem so vsa zdravila veljala en rajniš. Moj stric je hodil teh deset ur redno vsak teden enkrat nekaj mesecev zaporedoma, dokler ni moj dedek umrl.

Sele mnogo let pozneje sem zvedel od starih Labočanov za čudodelno skrivnost

tega padarja. Mož je imel za svojo znanost le dva recepta, in sicer za zunanje boleznilišičjo mast, za notranje boleznilišičjo vodo, ki jo je zajemal iz struge tik pod farovskim hlevom. Ker je moj dedek bolehal na ledvicah, je nosil moj stric dravsko vodo iz Laboda tja pod Uršljo goro.

Labod leži ob ustju reke Labodnice in na tem mestu se nemška jezikovna skupnost stika z Dravo že od takrat, ko so se benediktinski menihi naselili v bližnjem Šentpavlu. Ti so kmalu naselili na tem kraju nemške rokodelce in brodarje. Od tega bo pa že skoraj tisoč let. To je tudi edini kraj, kjer se naši sosedje Nemci jezikovno dotikajo dravskega brega na vsem njenem koroškem teku od Beljaka do Traberka. Seveda ni od nekdanjih laboških pradedov že davno ne duha ne sluha več, in če bi v zadnjem stoletju ne bilo prisilnega raznarodovanja in umetne nadvlade koroške nemške buržoazije, bi tujita trg ne imel nemškega značaja. Ko so pred dvaindvajsetimi leti prodrle slovenske čete v trg, so tudi laboški nemški in nemško misleči tržani dosledno rešili čast meščanstva s tem, da so hladnokrvno izobesili slovensko zastavo na občinski hiši. Konjunkturna preizkušnja tudi temu tihemu trgu ni prizanesla...

Od Laboda do državne meje na levem dravskem bregu je uro hoda, medtem ko se versajski plot na desnem bregu približa Dravi že tik pod Labodom. Nekaj časa torej meji sama Drava. Na desni strani leži libeliško dno, na levi strani pa kamenška polica, ki se tja do Traberka podaljšuje z viško polico. Gori na pobočjih Košenjaka čepita dve gorski fari, ki tudi še spadata v ta kraj brez zemljepisnega imena. To sta Šentlovec in pa Ojstrica, dva stara sosed, ki ju je tudi versajski mir ločil na dva dela. Na veleposestvu Landhaus, ki stoji pod kamenško skalo sredi lepe ravne police, je tudi postavljen mejnik, ki so ga tja prenesli iz Saksonskega.

Kakor da bi se Drava globoko zamislila nad tem, ker so jo za nekaj kilometrov napravili za mejo, se skoraj neslišno zliva dalje po široki strugi. Njena gladina je mirna, brez vrtincev in brez kolovratov. Mrak lega na globačo, ko stopam po cesti nad strugo tja proti Viču. Vendar še ne bo takoj noč, kajti globača se že temni in je polna raznih senc, ko se sonce še ovija hribovja na obeh straneh doline. Mračne in otožne barve se zgoščujejo od enega brega do drugega in barvajo kraj brez imena s čudnimi nepopisnimi barvami. Dolge, pošastne sence, ki se stegujejo čez dravsko gladino, stiskajo srce, da vstajajo v njem črne misli kljub vedrim možganom. Tedaj me predramita dva vesela otroška vriska. Doli pod cesto zagledam pastirčka, ki pase belo živino laboške pasme, na drugem bregu Drave, onkraj versajskega plotu, pa vidim vihrati pastiričko ob čredi živine.

Pastirička je prva zaklicala:

»Ole, ole Šimej!«

Pastirček je odgovoril:

»Ole, ole Mojcej!«

Vriska se ponavljata in se zlivata v en sam prešeren, razposajen glas, ki postaja pesem obeh bregov ter raste in se dviga vedno višje pod nebo. Pod to pesmijo, na dnu globoke struge, se dravske vode tiho pretakajo proti vzhodu. Ko strmim vanje, se mi zdi, da se čuje iz njih neko skrivnostno, preroško šumenje. Ali ne napovedujejo tudi te vode, da bo prišel čas, ko se bodo tudi one razburkale, ko bodo vrtinji in kolovrti te struge završali in pljusnili ter se združili z viharjem, ki bo za vedno podrl ta versajski plot? Potem bosta spet oba bregova lahko živela v skupnosti in bosta oba sosed, slovenski in nemški, postala svobodna mejaša, svobodna naroda v pravični človeški skupnosti...

Pesem pastirjev na obeh bregovih tihe reke, ki noče prenehati, potrjuje to tiho večerno upanje...

V današnji številki LISTOV prvič predstavljamo avstrijskega književnika WALTHERJA NOWOTNYJA z njegovo poezijo, v prevodu sodelavca kulturno umetniškega kluba Tone Čufar — Andreja Kokota.

Književnik Nowotny je bil rojen na Dunaju, vendar pa že 25 let živi v Celovcu na Koroškem. Diplomiral je na igralski akademiji, sicer pa je svobodni umetnik. Piše predvsem radijske igre, pesmi in krajše črtice. Je predsednik Zveze koroških pisateljev, katere člani so tudi nekateri slovenski besedni ustvarjalci na avstrijskem Koroškem in predsednik koroškega PEN kluba.

Posebne zasluge ima za uspešno sodelovanje s slovenskimi tovrstnimi organizacijami, na primer s pododborom društva slovenskih književnikov v Mariboru in slovenskim PEN klubom v Ljubljani. Zelo se zavzema za sodelovanje avstrijskih književnikov s slovenskimi na avstrijskem Koroškem. Slovensko književnost na Koroškem obravnava enakopravno z avstrijsko in redno objavlja slovenske avtorje v celovškem radiu in drugih publikacijah. Sodeloval je tudi pri izdaji slovensko-nemške izdaje knjige SREČANJA.

Objavljene pesmi so vzete iz njegove pesniške zbirke ŽELEZNE VRTNICE.

PO
cestah
mesta
mojih sanj
se valijo
glave
politikov
ki so
že brezglavi
zastopali
svoje
volivce

Po cestah
mesta
mojih sanj
hodijo
vodenoglavci
jutrišnjih dni

V pasji azil
je zablodila
kura

Papiga
skozi svoj
kljun
volivna
gesla ropota

Po cestah
mesta
mojih sanj
hodijo
dimnikarji
oblečeni
kot pismonoše
in čistijo
zareze
poštne nabiralnikov

Na tržnici
učitelj
ponuja
svoj
ABC

Po
cestah mesta
mojih sanj
ulečejo
težke
rakete
in luna
ima
svojo hrbtno
stran pripravljeno

Nacionalno
prepričani kmetje
grahov riž
gojijo
v konzervah

Mlad
igralec
pije mleko
in čaka
na aplavz
a
kritiki
sedijo
v bordelu
in igrajo
skat

Po cestah
mesta
mojih sanj
hodi
tisoče policajev
in
prepovedujejo
moj sen

PRIZNANJE
pavianov
sem
dolgo
nosil v sebi —
Danes
ga šepetam
v
telefon —
Ostanite
na zvezi —
Človek
ne izvira
iz opice —
Sicer
bi vam
narava
že zdavnaj
odklonila
banane —
Tudi
sorodstvo
ne obstaja —
in tudi
vsako
svaštvo
je izključeno

Banane
na Dunaju
Berlinu in v Parizu
niso
dokaz —
Opicam
ne moreš
podtikati
odgovornosti

če človek
pleza
po
drevesih —
svojega
sosedu
zadavi —
in njegove otroke
v kali
duši

Prosim
ostanite
še na zvezi

Opice
še vedno
mečejo le
kokosove orehe
Človek
se poslužuje
bomb
Njegova hotenja
izražajo v mnogih
jezikih
Razumevanja
pa ne
najde

Opice svoje prve besede
še niso
spregovorile
a imajo veliko
občutka

Vendar so
mesto
v OZN
odklonile

Vpijejo
na igrišču
in zveni
kot
Sieg-Heil —
in kadar
mislijo
se spomnijo
številke regimenta

Njihove
hčerke
hodijo
gledat filme
prepovedane
mladoletnikom
hodijo gledat filme
za mladino
in kadar mislijo
se spomnijo
številke regimenta

Sanjajo
o Maasi
o Memel
o
Etsch
in o Beltu —
čitajo knjige
včerajšnjih dni —
in pojejo pesmi
o Renu

in kadar
mislijo
se spomnijo
številke regimenta

Kajti
stari marširarji
ne dohitijo
časa

BLIZU
vesolja —
vendar
s trhlimi kostmi
ki marširajo
še v
preteklosti —
vojaška knjižnica
v nočni omari —
s številko regimenta
v možganih —
sedijo
pred
televizorjem —
popivajo
na sprejemih —
kritizirajo
NATO —
pomilujejo
OZN —
in njihove hčerke
plešejo
Twist

A stari
marširarji
ne dohitijo
časa

Vendar živijo
z nami
in večinoma
niti slabo
in kadar mislijo
se spomnijo
številke regimenta

Sedijo
v vlaku
v avtobusu
v kavarni

Valentin Cundrič

HUDOURNI RODOVNIK

V. Polanšku,
pesniku Karantanskih

(Vrata, skozi katera beseda obišče tvoj rod in tvoje telo, zazidaš, ker to so vrata na ulico, vrata v puščino, v ogolelost, vrata v tuj rod. Saj vse je odvisno od vrat, skozi katera zapuščaš življenje in trpkost in pesem pestunjo in pesem rednico. Igral si se s to kačjo kito ob marelični uri, s to kačjo prepasico, zato te vznemirja postanek na gotskem nebu, počitek v valujoči jati. Odbija te sproščena dopolnitev.)
(Telo je nekaj ptica, nekaj od vekomaj do vekomaj. Dolge struge besed z mlečnimi temelji vsrkajo njegov nerazvozljeni hod. Odhaja, da se razodene gonu. V oklepu prilaščenege časa. Jemlje v zahvalo vse, kar se je, vse, kar se pije. Trguje z večnostjo. Izziiva in ne prenese smrti, ki vse zaroti v svoj god.)

(Beseda je val in breg. Popotnik in palica popotna. Ko te prebrodi bosa, brez obutve, je več ne slišiš, ker oleseniš. Vendar se zdaj to še ne bo zgodilo. V tebi beseda skovika s kostjo zemlje v levi roki. Pije te naveličana tvojega stropa. Za snidenje in za nasvidenje se ji udvarjaj, ne udvarjaj; smrt bo lesenitev. Ona igra s popolnim pomenom.)

(Vidljivost, otipljivost dorečenost ni use, ni dovolj. Beseda se tudi vrača v skalnati rod. Ne le ti. Ni nesmrtna. Z zlatimi usti se pači v smrt, a umreti mora slej ko prej. Pomisli; še ona. Tudi beseda. Ošabnica. Dorečenost ni duša. Ni nikogaršnja duša.)

(Dogodke je treba pahljati, pojiti, kaditi. Nekateri jih pestujejo, oblačijo, šemijo v neotipljive pomene. Dogodki naznanjajo vrnitev, vrnitev v Triglav moj dom. Častihlepje se dimi, peni se, pljuska gledalcem čez rob. Se lupi v gomazeče nagone. Triglav moj dom vibrira kakor vetrovnik z leščerbo v trebuhu. Razprostrli smo ga čez mizo, čez posteljo, čez prag. Kako je mila podoba Gorenjske. To, kar ti vamejo, je nagnita dorečenost.)

Koronida je zgorela. Karantanska in koroška. Orakelj gluh je. Gazijo centavri. Raka se zapira. Sliši pesem se otroška. Objokano osuplost pestujejo pavri. Širom po šegi. Skozi mit pojoči! Kažipot je v svetih znamenjih. Vsaj sled. Asklepj živ bo. V vsaki tvoji koči. Vbogajme Apolonovih mladih let. Prerokba je na tvoji strani, Koronida. Enojambornica saintgermainska in golida! Sozvoč z viharjem nas, Asklepije, pokliče. Mlinški kamen-pesem nam obešajo za vrat. Izkleše jih koroški Had. Hrumimo po deželi. Zaznamovane priče.

Koronida je zgorela. Karantanska. In koroška. Saintgermainska kača sope v njena vpepeljena lica. Vendar vzletavajoči cvet, v bližini njeni, ta porok bedenja nad življenjem,

vznikne, vznikne, vznikne. In se ospe; in se ospe. In se ospe na gole petnice sveta. O Koronida, česa vse ne vidiš, česa nimaš več! Pod krono joka, bežečega skoz sobe in skoz čas bežečega, se svetijo prazni pečlji usod. O Koronida, zakopana v žagovini ur, razobešenih in razmotanih. O Koronida! Koroška Koronida! Iz žagovine te ne vstaneš več. Počrnelo rastlinje sloni, sloni, sloni ob prividu nagrobnika. Poziva, oblega, blebeta izbruh ihtenja. Obzorje — izgleda — kot bi odvrгло svet. In zgodovina je mesečina, ki nas nosi sem ter tja. Zato zaključki mojih pesmi iščejo začetke, že rjaste in mrzle. Čez razmejitev, ki vzplapola, da bi povnanjila poslednjo slutnjo kraja, časa, se ne pride. Se ne pride! Se ne pride! S prsti med godnimi lasmi — pretreseni Asklepj in pomrznjen oder hkrati — spremljam te privide, Koronido, koroško Koronido v kameniti dan. O Koronida, naj žalost ne doni. Glasovi so izžeti, so izžeti, pa naj žalost ne doni.

Kretnje so sprijete, so sprijete, pa naj žalost ne doni. V kamnitem dnevu se očistiš do krvi. Mavrične sledi ostanejo za tabo. Za spomin. Za vabo.

Jok je čudna žeja in smeh čudna lakota. V nadaljevanju tega sna, ki nima stropa, nima dna, je brez oken, je brez vrat, je čudna kletka in ti si čuden tat,

ki v njej postopaš
in izropaš
zlato kad.
Pritihotapil si se
v kamniti svet
od tam do tu.
Če v kamnu
boš ujet
kot zlat odmev,
nihče do tebe
ne bo spustiti mogel,
ali hotel,
ali smel
več dvižnega mostu!

Gorska karavana
je navzoča
z usmiljenim, okrušenim
obrazom.
Nedolžna je brezbriznost
časa.
Kraja.
Mesa.
In duha.
Besede
in molka.
Nedolžna je
in s prvobitnostjo
tako zavda.

O Koronida,
čigava si
in v kaj se krušiš
v meni?
Saint Germaine kot capa,
odtrgana iz giba
gosposkega,
nad tabo plahuta.
In zdaj
še vzdih po vetru
poje:
Pojdimo malo v Kärnten!
Zahrope v izgubljenih
dragih:
Pojdimo malo v Kärnten!
Golči v ihtenju —
zeleneti in obrasti se:
Pojdimo malo v Kärnten!
Ker odmoljeni
so dnevi
sijaja in luči
in spomin na Koronido
razsvetli se
s trpkostmi.
Zlomljeno kopje
zgodovine izgubljene
v ramenih nas skeli.
Pomiri se vihar
življenja,
slednji dan
zaman rotim.

Če se oprimem globine,
če se oprimem daljave,
se mi v telesu zgostijo
pojoči prividi
v žareče podobe.
Z udarcem telesa
ob dušo,
s trkom duše
ob meso
odgovarjam
na trkanje bisernih prstov
in glej: svet
se sprime v žogo
mavričnega ognja.
V globeli tega ognja dogorevajo
naša žalna oblačila
in zatrjujem si
in hočem vedeti
le eno,
le eno,
le to:
ta ogenj je večer.

V vzplahutalem besu
zaznamujem te smeri.
In zakoličim s pesmimi
vse rane zemlje.
O Koronida,
ki si izgubila
v koledarju god!

V moji pesmi
ga ne boš,
kaj zato,
če mojih knjig
ne lista bog!
In pesem prezrta
je trpkost,
trpkost osamosvojena,
hiteča v svojo tesnobo,
hiteča, hiteča
in jo mrtvo
naplavi čas.
Pesem je past
za življenje
in za bogove.
Seme, ki ga človeštvo
ne nebo
ne smeta zavreči.
Pesem je prostor
in zemlja
in zrak
in ogenj
in voda
se borijo,
kdo ga bo naselil.

O, Koronida,
ti, ki si razpotje
moža in otroka,
in prošnja, naj človeštvo
oprosti,
da nisi mati vesolja,
da nisi zvezd rodila,
prošnja,
da dojemljivost
ne postane
častihlepnost, greh in sramota,
pesem te čuti
kot vročo kapljo
in nož.
Ko boš ti zahtevala
kruha in iger,
bodo bogovi iz stroja
tekali sem pa tja,
kako bi se izselili
iz ljudskega števila.

O, le pojdimo malo
v Kärnten!
Tam v vsakem človeku
je kamen zavaljen
na kapnico čutov,
na razkrojeno
zvezdo rojstva.
Kokoni teme te zasujejo,
usedlina tišine si,
začepen s kletvijo.
Dekle zapušča telo
brez popkovine
v želji in sli,
da bi ga našel
in vzel urin vojščak.
V prividu ji sulica
para meso
in jo pripenja
na kraj sramu.
Sedemsobotni teden živi
in čaka nedeljo,
ko bodo prihajali
mrtvi centavri
za njen presojni hrbet.
Njena ramena
so pašniki in lovišča.
Ribe nasedajo piskajoče
v njenem raztrganem
naročju.
O, le pojdimo malo
v Kärnten!
Dnevi
so snežnobeli glasovi,
obešeni na gosposvetski zvon.
Le redek dež neba
kaplja
skoz panteonsko streho
Avstrije.
Tam telo je nema,
gluha pot.
Ne ve se,
čemu jo hodijo,
zakaj po njej blodijo,
zakaj se je oklepajo.
Krik podtalne vode

poigra se
s to šibo na vodi
in krogle misli
druga ob drugo trkajo.
Tam beseda je
komaj slišna smer
iz časa pred rojstvom
in je spomin na spomine.
Spomin na spomine.
Tam čas
izrine te iz tvojega telesa,
iz tvojih potov,
ti pa si njegova lajna,
njegova živa plošča.

Pojdimo malo
v Kärnten!
(Življenje je moralo priti,
mojbog,
a gorje, po komer pride.)
(Ko bo smrt življenje, življenje,
bomo živeli, živeli.
Ko bo smrt zibel, zibel,
se bomo zibali.
Ko bo smrt protje,
jo bomo upogibali.
Ovijali okoli prstov.
Ko bo smrt solza,
jo bomo potočili.)
(Ko se telo nagovori,
besede po pasje zakopljesh.
Do uhlev v telesu
vse življenje čepiš.
In vztrajaš v sesirjeni krvi,
kleče,
na komolcih,
na glavi.)
(Parameter vesti udarja
z zadnjim čekanom
ob hladno oko, ki preureja
temeljna razmerja na čelu.
Množica uplahne v prilagoditev
ravnini,
gladini
in točki.
Navijamo se okrog žeblja,
zabitega skoz rojstvo
in skoz smrt.)
Oživil sem pripoved
o tebi, Koronida,
prišel sem v drago Kärnten.
Tu beseda je bližnjica do smrti,
lahko tudi smrt sama.
Saj tale pesem
ni nikoli izgubljena.
Tale pesem
ni nikoli najdena.

Koronida je zgorela.
Karantanska in koroška.
Orakelj gluh je.
Gazijo centavri.
Raka se zapira.
Sliši pesem se otroška.
Objokano osuplost
pestujejo pavri.
Širom po šegi.
Skozi mit pojoči!
Kažipot je v svetih
znamenjih. Vsaj sled.
Asklepij živ bo.
V vsaki tvoji koči.
Vbogajme Apolonovih
mladih let.
Prerokba je na tvoji
strani, Koronida!
Enojambornica saintgermainiska
in goida!

Sozvoč z viharjem
nas, Asklepije, pokliče.
Mlinski kamen — pesem
nam obešajo za vrat.
Izkleše jih
koroški Had.
Hrumimo po deželi.
Zaznamovane priče.

P. scriptum:
Ne pozabi na rože,
probar mojega ljudstva!

Ivan Jan

STRUPEN ČRV

Lovec Florjan tudi v času okupacije ni nehal hoditi v hribe. Nikogar se ni preveč bal, ne Nemcev, ne gošarjev, Nemce je priznal za oblast, četudi mu niso bili preveč pri srcu, partizanov pa ni resno jemal.

A ta čudna vojna se je zavlekla in partizanov je bilo vedno več... Čeprav je Florjan še kar naprej pohajkoval za divjačino, partizanov še nikoli ni srečal. Tisti kraji so bili zanje nekako neprikladni. Vendar je nekega dne naletel na čudne sledove.

Sredi vasi in potem še na leseni steni zadnje domačije so ga zjutraj vzmernirili rdeči plakati, ki so oznanjali, da bo tisti, ki pripelje bandita Jožeta Debevca, nagrajen s 30.000 RM! Na sredi je bila slika brkate glave.

Florjan je plakat še enkrat preletel in zagodrnjal:

»To pa ni malo. Ampak jaz ga ne bom lovil.«

In napotil se je navkreber. Pomlad je prihajala in v dolini so le še tu pa tam ležale lise snega. Naletel je na zajčjo sled in šel za njo. Vodila je čez majhno jaso in potem navzgor. Ustavil se je in ugotavljal, kam pelje. Naenkrat pa je zagledal nekaj drugega: ob skalnati steni, ki se je strmo dvigala iznad smrečja, se je sukljal dim! Kaj naj bi to bilo?

Florjan je zajca pozabil in se obrnil na levo, obšel steno in začel lesti navzgor. Zdaj je na kamenju in v lisi snega opazil sledove čevljev. Kdo naj bi zahajal v njegovo lovsko kraljestvo, če ne oni, gošarji?

»Z vrha stene bom kmalu videl, kaj je!« je odločil in se z vso svojo lovsko strastjo tihotapil navzgor.

Vrh stene je bil poraščen z grmovjem. Dobro se je oprijel in nagnil. Prav tedaj se je pod njim spet pokadilo. Tik pod seboj je videl pet postav. Stale so okoli ognja in malo vstran je bil majhen šotor iz smrekovega lubja. Ni se jih mogel nagledati, a pokazal se jim ni. Zdaj, ko jih je imel tako blizu, je pravzaprav spoznal, da je nanje jezen. Kaj, če niso prav ti gošarji krivi, da ni tu več pravega miru, da Nemci streljajo ljudi in jih zapirajo? On pa hoče samo mir. Mir in nič drugega. Zase in za svoje živali. Če so Nemci tu, so tu in amen!

Splezal je nazaj in se ob steni spustil navzdol. Ni se jim hotel pokazati, a spet je našel primerno mesto in jih opazoval. Opazoval kakor divjačino. Temni možje so bili različno oblečeni. Na opasačih so jim bingljale pištole in bombe! Toda nikogar ni poznal. Pač! Tisti, ki se je pri ognju ukvarjal s kuho, je bil domačin. Že pol leta so ga pogrešali. Drugi so stali z njim ob ognju in se živo pomenkovali. Tistega, ki je imel glavno besedo, ni in ni mogel videti v obraz. Splazil se je še bliže. A nerodno se je prestopil in pod nogami je počila suha vejica. Zastal mu je dih in za smreko je obležal kot mrtev. Poškili je tja k postavam, a ti niso nič slišali. Tisti, ki je imel največ povedati, mu je tedaj pokazal obraz. Florjana je spretelo:

»Ali ni to tisti brkati obraz s plakata?« Oprezoval je še nekaj časa in premišljal:

»Da, podoben mu je. A tale je bolj črn in nekam starejši...«

A spet se mu je vzdal prav tak, kot je bil tisti na plakatu.

»Le kaj naj bi bil, da je njegova glava toliko vredna? Trideset tisoč! Ampak, da bi se tak dragocen človek takole slabo skrival? Eh, ne verjamem...«

Tiho in zamišleno je Florjan odšel nazaj ob potoku. Vanj pa se je vse bolj kakor hud črv zajedala misel!

»Kaj pa, če je le pravi!«

Denar je bil zanj zmeraj največja reč... Od glave na plakatu in od tiste visoke številke je bil čisto pijan...

»Florjan, ne mešaj se v to«, mu je nekaj reklo. »Z divjačino imej posla, ne pa z ljudmi.«

A ko je prišel v vas, se je spet ustavil ob plakatu.

»Kaj nima ta istih oči?« je premišljal.

Neznavec ga je gledal, kot bi bil živ. Pod sliko pa spet: trideset tisoč. Florjan je požrl slino. Odvrnil je pogled od stene in se hitro ozrl okoli, kot bi ga kdo zasačil pri prepovedanem delu.

»Trideset tisoč? Trideset tisoč!« mu je šumelo v glavi.

Domov je prišel tako čuden, da ga je žena pri večerji vprašala:

»Kaj pa je danes s tabo? Da si nisi tam gori nakopal kakšne bolezni?«

»Morda sem si jo res!« je zamišljeno odgovoril Florjan. »Dolgo sem ždel na preži. A zdi se mi, da ne bo hudega. Kar legel bom.«

Vso noč ni imel miru. Če je ležal na hrbtu je videl pred sabo tista dva brkača, tistega s plakata in onega izpod stene. Obrnil se je postrani, a ni nič zaleglo: iz teme sta gledala vanj obraza, vmes pa so ga vabile tiste številke. 30.000! In tako vso noč. Hudič naj vzame take sanje in še tiste plakate. Toda črv je glodal in lezel vse globlje...

»Kaj si bom kupil? Konja, da, lepega konja... Hm, ali ne bi bilo to sumljivo? E, e, ne boste me! Rajše kaj drugega. Čebele na primer. Tudi čebele si je že davno želel. Panj za panjem bo kupoval. Nihče ne bo vedel, odkod jemlje... E, Florjan, kam te je zaneslo... Saj morda tisti tam gori niti ni pravi! Toda če vendar je? Ali ni neumno, da se tako bogastvo potika po gozdu? Res, bolj neumno ne more biti. A če bi bilo samo neumno. Tudi nevarno, naravnost brezglavo je. Florjan, kaj takega se ti ni ponujalo še nikoli. Ne boj se, saj bo vse prav. Teh gošarjev bo kmalu konec... in potem bo spet mir! Kaj pa, če jih ne bo? Ne, ne, Florjan, pusti to, zaspi! Zaspi, zaspi...«

Trapil se je do jutra, a zaspati ni mogel. Šele malo pred dnevom se ga je usmilil kratek spanec.

Po tisti noči je hodil nekaj dni okoli hiše in v hrib ni hotel niti pogledati.

»Samo da bi že odšla ta skušnjava!« si je vroče želel in hitel sekati drva.

Toda nekega dne ga je spet zaneslo ob hiše...

Zadihan se je ustavil pri hiši ob plakatu. Srepa je zrl v skušnjavca in se jezil:

»Kdo te je klical sem, a? Če si res ti, boš plačal to, da nam jemlješ mir. Misliš, da bodo mene namesto tebe? Saj mi ni za denar, le mir bi rad. Če vas bo prej konec, bomo prej spet živeli v miru!«

Tisti trenutek se ga je od zadaj dotaknila roka. Žena! Nič ni rekla, le pogledala ga je. A pogledala je tudi plakat: brkato

glavo in tisto številko! Florjan se ni mogel upreti njenim očem: pred njo je stal kot gol...

»Ne, Florjan, nisi še zdrav,« mu je rekla. »Pojdi in leži še kakšen dan!«

Kakor otrok se je obrnil in odšel z njo. Žena ga je poznala bolj, kakor se je sam. Se kdo drugi bi opazil, da je Florjana zadnje dni prevzemal nemir, kako ne bi ona. In odločila se je, da bo prišla temu do dna.

»Od zadnjega lova sem si ves spremenen. Kaj te je pičilo?« ga je vprašala.

Florjan je živčno zamahnil z roko. Že dolgo ga ni videla tako razburjenega. A odločnega in prosečega pogleda žene ni prenesel. Skozi zobe je zamomljal:

»To je moja stvar in ne vtikaj nosu v to! Lov me skrbi.«

»Zaradi zajcev in srnjakov ti še nikoli nisem ničesar rekla,« je povzela žena.

»Potem pa me pusti. Jutri se spet odpravim v lov. Zdaj pa bom spal!«

»Florjan, ne hodi jutri!« je dejala žena.

»Zakaj ne?«

»Ne delaj se neumnega. Tisti dim... veš, tudi jaz sem ga videla.«

Gledal jo je kot okamenel.

»Moral a sem ti reči. Saj ne boš šel, ne?«

Florjana je zbudilo. Uganila je njegove najbolj skrite misli. In to ga je tako ujezilo, da ji je zabrusil:

»Še enkrat ti rečem: ne vtikaj nosu v moje delo. Tudi mene zanima samo lov!«

Tista noč je bila za oba najdaljša. Žena je sredi noči še enkrat poskusila.

»Florjan, poslušaj.«

A on se je delal, da spi.

»Florjan,« je zašepetala. A ni je poslušal.

Proti jutru pa, ko jo je hotel on ogovoriti, je ni bilo več v postelji. Šla je po opravkih.

Florjan se je res odpravil v hrib in si je med potjo vroče želel, da tistih tam ne bi več našel pod steno.

A spet si je lagal. Danes je šel tja zato, da bi se prepričal, če je tisti brkač res oni s plakata. In ko ga je spet videl, je vedel, da je pravi. Slišal je celo njegovo ime. Ujemalo se je.

Žena se je oddahnila, ko se je zvečer vrnil z razjasnenim obrazom. Nekje v očeh je opazila le še temno liso, a najhuje je že minilo. Florjan je bil spet zdrav, vsaj zdelo se ji je.

Drugi dan so vas spet vznemirili novi, rdeči plakati. Petnajst popačenih slovenskih imen je oznanjalo, da je padlo petnajst ljudi zato, ker so pomagali »banditom«.

Florjan se je zbal. Tiste pod skalo bodo dobili tako ali tako in tedaj bo veljal on za tistega, ki jim je pomagal, ki jim je... ojoj!

»Moja dolžnost je, da jih naznamim. A ženi ne bom povedal!« se je odločil.

Nič ni ustavilo v njem glasu, ki ga je zapeljeval:

»Tistih tam bo kmalu konec! Navsezadnje bodo Nemci res mislili, da sem bil z njimi v zvezi. Ubil bom dve muhi na mah: rešil bom sebe in še zaslužil bom. Ali ni bolje, da dobim jaz, kar bo itak nekdo? Ljudje pa bodo mislili, da so se sami izdali z dimom. Da, tako. Dim jih je pokopal.«

Te dni je hlinil ženi miren, brezskrben obraz. In uspelo mu je. Neko popoldne je skrivaj obvestil žandarje. Pismeno in natančno. Zjutraj jih je počakal nad vasjo...

Nihče ga ni videl, kako je pokazal Nemcem tisto zavetišče pod steno. A ko je zaropotalo, ni šel zraven in stisnilo ga je, kot bi bil sam ranjen. Vendar ni bilo to tako preprosto, kot je mislil...

Vseh pet pa niso dobili. Dva sta ušla. Dosti, da je bil Florjan na smrt preplašen. Dobro je skrtil tisti denar, a če se ni hotel izdati, je moral še vedno hoditi v gozd na lov.

Žena si ni mogla kaj, da ga ne bi vprašala:

»Ali ti je kaj znano, kako so jih dobili?«
Ni hotel vzkipeči, čeprav je vedel, kaj bi rada zvedela.

»Saj si sama rekla, da si tudi ti videla dim. To jih je pokopalo.«

»Ti si bil tisti dan tam gori. Ali nisi nič videl?«

»Pa ne na tisti strani!«

A kakor, da se je šele zdaj domislil, je nadaljeval:

»Menda ne misliš, da imam tudi jaz kaj pri tem?«

»Če nimaš, bo že prav,« je dejala.

Ni nadaljevala, čeprav mu je hotela povedati, da ima zdaj tudi ona svoje skrivnosti: da se je namreč nekega večera pri njej oglasil bratranec, partizan... in tako naprej.

Nekaj tednov je šlo mimo, ko je nekega večera okoli žandarmerije zapokalo. Florjan je računl, da je tedaj pod steno v tem kraju zaropotalo zadnjič in bilo takrat zanj vojne konec. A zdaj je pokalo vnovič. Presodil je, da poka najmanj iz tridesetih cevi. Skozi okno je gledal rakete in bilo mu je, kot da je tista, ki se je vzpela najvišje, kazala proti njegovi hiši. Njegov obraz je bil blede kot krpa. In ženi, ki je tudi bedela, se je grozljivo razodelo:

»Njegova vest ni čista!«

Oddtlej je Florjana še bolj razjedalo.

»Umakniti se bom moral! A kam? Toda to ni najhujše. Huje bi bilo, ko bi se s tem sam izdal... Morda pa ne bodo zvedeli?! Saj tega ne vedo drugi kot Nemci...«

In je ostal. Nemiren, a vendarle...

A Florjan je bil že v šoli slab računar.

Dva neznana moška sta ga čakala neki večer, ko se je vračal z lova. Videti je bilo, da se z ženo celo lepo razumeta. Njegovo lovsko oko pa je pri obeh neznancah takoj opazilo, da imata nekaj v žepih. Samo pozdravili so se in se tehtali s pogledi. Prisedel je, a zdaj je starejši od njiju počasi segel v žep in mirno položil predenj kos papirja...

Florjan ga je preletel in prebledel. Pogled se mu je zapičil v okno in hotel je skočiti ven, a prav tedaj je tudi tam opazil senco.

»Bil sem norec, ko nisem pobegnil,« je siknil.

»Sam si se sodil,« je dejal oni mirno.

»Ta papir smo dobili pri napadu na žandarmerijo.«

»Pojdimo,« jima je Florjan rekel na kratko in se dvignil, žena pa je nema obsedela pri štedilniku...

Benjamin Gracer

Oblast

	križa človek	
2000 let	človeka	
	ga prosi	
2000 let	odpuščanja	
	z božjostjo	
2000 let	igra	sleparja —
	pa ga ni	
	ki bi odpihnil	
	s sončne zemlje	
	ta mrčes:	
	ki ni beštija	
	in ne človek...	

Andrej Kokot

PESMI ZA ŽENO

I
Tvoje
oči
se pozibavajo
v svodu
deviške beline
in sonce
in maj
odpirajo v cvet.

Tvoje
oči
so vsemirje
mojih pogledov.

II
Tvoje
oči
so usta ljubezni.
Tvoj
glas konica
nežnosti,
ustne
dom
mojih lačnih žuželk,
tvoje
telo
ptica mojih sanj.

III
Sama sva.
Venec
rdečih besed
valovi
nad molkom
življenja.

Trenutki sreče
nihajo
v zatonu spomina.

Nocoj
bo sončna noč.
V tvojih očeh
je zarja devištva.

IV
Tvoj
molč
je vznemiril
morje mojih misli.
Zdaj
se vračam
z dolge
poti
in iščem besedo
do tvojih vrat.

V
Svetloba besed
je bila
polna prevare.
Ti
pa veš za njihovo
globino
in kljub temu
govoriš
o njihovi sinjini.

VI
Kdo
ve za skrivnost
najin
sanj,
kdo za pelin
najin usakdanji?

Kaktusov cvet
vztrajno
bode v okno pomladi.
Kdo ve
za njegov
nežni dotik
s soncem večera?

Benjamin Gracer

Moj stari šomošter

Mh, to si ti:
moj stari šomošter...
Postaral si se — postaral
Roke se ti tresejo...
in žena praviš,
da je odšla z drugim

Ja — ja... ampak ti še kar naprej:
gojiš bele lilije
v šolskem vrtu
Podiš oblake po nebu
Plezaš po deblih
temnega gozda
in odstiraš goste veje,
da bi ulovil nekaj
sončnih žarkov: za svoje,
kot si včasih rekel,
nedolžne butičke

Ne moreš in ne moreš
iz svoje uboge kože
Toliko so ti
razsvetlili butico,
da so ti lahko ukrivili hrbtenico —
in te pahnili z vlaka,
... ki naj bi vozil v socializem...

Potem so v miru preštevali novce

A svet se noro ponavlja,
moj stari šomošter —
in urnili se bodo, boš videl —
ko bodo iskali dušo...

Kritiku

(V spomin...)

a
Nisem hodil
okrog založniških hiš,
(čeprav sem včasih suh bil
kot cerkvena miš),
a verjemi, dragi M. Zlobec
davno bi mi že natisnili prvenec,
če bi se obrnil na kak posvečeni gobec

b
Kar pišem:
je življenje moje —
je iskanje nas...
Človek moj
res ne pozna projektov
in ne filozofskih fraz
Dela, pije, kolne, moli,
ljubi, ubija...
in je izroččen
na milost in nemilost
tistim, ki imajo oblast...
(Človeka ujeti
na »meden človekolovec«,
v tem je vsa modrost današnjih dni:
da duša ti sprhni
in pamet otopi...)

c
O epigonstvu bolje da molčiva
V kletki, kjer si komajda še živ,
je vse samo poizkus,
kako bi pač lahko še bil —
pa bodi:

evantgardist
ali »romantični iluzionist«
(A Župančič v miru naj počiva,
ker še nisem spiritist!)

... za oceno moje pesniške zbirke V mraku
objavljeni v Sodobnosti.)

Variacije

1. stavek : Zelene kaskade

1.
NISEM SILIL
K POGRNJENIM MIZAM

ko si slavila
Praznik pomladi
Nisem segal
po beli pogači
in prazničnem vinu
v izbrušenih čašah
S črnim kruhom
besede
in z grenkim vinom
pesmi
v ilovnatem vrču
sem stal
v sivem prahu
in te slavil
v svoji bedi
s hvalo
da smem peti
v tvoji besedi
o svoji bolečini
sanjah in ljubezni
slepi pevec
pred tvojimi vrati

2.

APRIL
Moj bog
kakšen april!
je gonil
eskadron
podivjanih konj
z ledenim bičem
vetra
Nebo
ena sama
vihrajoča griva
sivo.
Drevje-okostnjaki
Trave vele
Rože
niso mogle
vzklti
in ne
sanje.
Bil sem
le še
opustošen grob
mladosti

3.

V krvi
otopele bolečine
ne morem
izjokati
Zelena
nikdar dozorela
žita
poteptana
népožeta
Nikoli več
ne bo jih česal
majski veter
s srebrnimi glavniki
mladih sanj
Nikoli več
ne bom s poljubi
ti prižigal
rdečih makov

med razčesanimi lasmi
poletja
in z ustnicami
žejnimi
ne bom
nikoli več
iskal
medu plavic
Srce
je okamenelo
v rdeči kamen
in zatrtih krikov
zarjavela kopja
zore
za smrt
mi dušo
razbolelo
nad tvojim grobom
mladost ugasla.

4.

ZELENE KASKADE
spominov
v noč izgubljene
Nevidni
divji potok
Kolona
odskakujoča
od potuhnjenega
kamenja
in korenin
Kletve
v razbiti tišini
Zvezde
utrinjajoče se
kakor
izgubljene krogle
s fosforirano konico
izstreljene slepo
bogvekje
iz nemških pušk

Kolona
čez stopničasta
pobočja host
valeča se
v neznano strugo
pričakovanja
in strahu
O vse pesmi
ubrane
na ljubezen
in tišino
sem izgubil
na teh stopnicah
Umrle so
kot mrtvi bataljon

5.

APRILI
se vračajo
toda
najin april
se ne vrne
Trnje
preraslo je
jase srca
in tvoje stopinje

Trnjeve rože
pomlad
je zapustila
poletju
Frata samotna
Malinovi grmi
Listi
pijani
in žejni
od žgočega
sonca
temno zeleni
Med trni
maline
krvave kaplje
spominov.

6.

Ovite
v molk
večernih ur
misli
spokojno
vdane
suhe rože
spominov
pozabljene ptice
mladosti
neko jesen pobegle
vračajo se
v vigradnih jatah
na temnih krilih
večera
sramežljive
da bi kdo
ne videl
solz
na nekem
porumenelem sonetu
kamor so se
pred davnimi leti
izjokale
v pozabljene rime.

7.

Atoli
na daljnih morjih
grebeni
mrtvih koral
Hrepenenja
okamenela okostja
objokuje
za valom val
Nad mano
neba brezbrežje
in belih galebov
krik
Kdaj odpre mi
obzorje
belega jadra
lik
Izgubljeni
v ihtenju morja
so otoki
rdečih koral
Okamenelo okostje
samote
oplakuje
za valom val

8.

Reka
prasahljeh upanj
Nobene vrbe ni
nobene bilke
Nobena ptica
si ne spleta
gnezda
v mrtvih vejah
Izžgana zemlja
suha struga —
življenje moje
Razbeljen kamen
v prsni me skeli
Nikoli več ne bom
pojoča reka
če vame ti
mladosti svoje
ne pretočiš

9.

Zgodbe
ki jih nosimo
v spomilih
so gosti krogi
ki jih sproži
kamen
vržen v vodo
Pozabljamo
da naša
je bila mladost
le pljus
in potopljeni kamen
Zato strmimo
v majhne
neme kroge
in hrepenimo
z njimi
objeti večnost
V resnici pa
samo smo
nemi krogi
ki beže
od jedra
dokler
nekje v brezbrežju
se ne razkrojimo
v praznino
v nič

2. stavek :
Goli grmiček

Goli grmiček
na njem
en sam list
Kam
se je deklica
zastrmela
Ko bi bil
ptiček
za gnezdo
izbral bi
njene dlani
in pesem
zapel
Morda bi potem
se njeno srce
kakor pomlad
razcvetelo
v tisoč cvetic
O takrat bi rad
kot nekdanj
bil mlad
in jo poljubil
marjetico belo
In ljubil bi jo
z eno samo željó
da bi me
vzljubila
Taka je želja
vseh mojih željà
Se bo
se ne bo
izpolnila

V očeh
moje duše
so tvoje oči
čista tolmuna
med urbami
dvoje draguljev
lepših
od svita
ki ga
prižigajo
ptice
na biserni
vlečki noči
O ti si
bolj lepa
kot jutra
zlati prihod
po rosni
bleščavi
med drevje
med rože
med trave

Iščem te
v plesu
prosojnih
meglic
oblečeno
v belo tančico
lebdečo
nad jezerom
skritim
v daljavi
Vame pronicaš
s terci nami
ptic
moje ljubezni
otožni stih:
Kje
je cesta
ki
k tebi
drži
Iščem te
s pesmijo
v duši
v pokrajinah
brezbrežne
samote
Iščem te
s pesmijo
v duši
tiho zavetje
lepote
z omamnimi
ciklamni
v naročju
Moje srce
te išče
lučka
za slepo
svetilko
Moja ljubezen
te išče
plamen
za mrtvo
ognjišče
Morda
so moje sanje
samo
enodnevnica
blodni ples
In moje hrepenenje
samo
blodno
prazno iskanje
beganje
za teboj
bežna pesem
samo, ki jo
v rosne kaplje
besed
pojoči utrip
krvi
poraja
deklica
za tvoje srce
Morda
so moje sanje
samo
utrinki
ugaslih zvezd
utrinki
mrtvih zvezd
neodžejane
mladosti
bolest
pesem, ki
nehote
je zašla
v tvojo mladost
srečna
da lahko
zagori
srečna
da lahko
iztli
deklica
za tvoje srce
Naj sem
pesem ptice
Naj pojoč
porušim noč
in vse temnice
v svoji duši

Naj sem pesem
ki kot svet
pronica
v rosno jutro
pesem
ki naj
v tvojem srcu
najde
toplo gnezdo
kakor v srcu
razcvetele
lovorike
drobna ptica

3. stavek : Dafne

Trkam
na tvoja vrata
s pesmijo
ker
drugače ne znam
in ne morem
Odpri jih
in prilij olja
ugašajoči
svetilki
da
mi v srcu
ne ugasne
Nocoj
noč prižiga
zvezde
samo zate
Rad bi bil
najbolj svetla
najbolj čista
med njimi
Iz daljav
prihajaš
Iz globin
spomina
Iz sanj
ki jih
je pokopala
mrzla tema
Hada
ustajaš
in se razcvetaš
lepša
kakor Evridika
najlepša
najbolj nežna
kakor pesem
večno mlada
Cvetovi
belih gladiol
to noč so
ulične svetilke
In
ceste mesta
kjer prebivaš
se zdijo mi
to noč
bolj nežne
kakor
razcveteli parki
Vsak dan
se jih dotikaš
z deklinimi
koraki
in
s svojo nežnostjo
jih blagoslavljaš
lepotica
Ne bom pel
o utvarah
razbitih
ladjah
mrtvih
aprilih
in majih
ubitih
ne
o sanjah
mladosti
sežganih
v plamenih
ne o korakih
v vihar
izzvenelih
in pesmih
izgubljenih

nekje
v neki hosti
ne
o ljubezni
ubiti
z rafalom
o vrbi
žalujki
nemih
spominov
nad grobom
mladosti
v prsti
pozabe
pod mahom
tišine
že zdavnaj
sprhnelih.
Ne bom pel
o pepelu:
V tvoji lepoti
okopal sem dušo
za pesem
ki dramiš jo
s sviti
juter razcvetelih
in belih
kot mandljevi cveti
in nežnih
kot ti
v mojih mislih
mladost razcvetela.
Sončnice
se obračajo
za soncem
in za
Van Goghovo
paletu.
Zrak
je rumenina
vina
in zelenina
pelinkovca.
Pri nas
je sonce
vselej pegasto
od saj,
dolina
vselej siva
potopljena
v dim.
Vsakdanjost
me sivi,
tesni
in bolečine
hrepenenja
mamilo
mi nobeno
ne poteši.
Hoče se mi
sonca, rož,
Lepote,
ki brez svetlobe
in ljubezni
ne dozori
Hoče se mi
zatišja,
kjer
srce
bi slišal
govoriti
iskreno
brez laži
Z Gauginovo
brezobzirnostjo
bi moral
prelomiti
vse vezi
in pobegniti
za Lepoto
v neznan kraj
večnega poletja —
tja,
kjer si ti.
Luči rumene
na steblih zelenih
prižgane:
cvetovi
vodnih perunik.
Veter
z nevidnimi prsti

v ločju
trse prebira
kakor kitaro.
Kakor trse
junij
zori me hrepenenje
za ljubezen.
Na zelenih pladnjih
iz globine
ti prinašam
lokvanjev
bele sanje
in prižigam
nad oblaki
in neba odsvitom
v svoji duši
perunik
rumene luči.
Ti si
v mojem srcu
izvir svetlobe.

Jasnina neba
in oblaki
belih sanj
karavana.
V zrcalu
sinje gladine
konvoji
hrepenenja.
Ladje
in jadra razpeta,
nosna od vetra
in pesmi,
v tvoji lepoti
spočete.
A ti
kot Apolonu Dafne
v zeleni lovor
ukleta
v sinjini
kopniš.

FINALE

Komaj
je oblekla
zlato tančico
že
jo mora
sleči.
Ni se mogla
z ženskim užithom
nagledati
v zelenem zrcalu
ob svojem vzožju.
Njeno
zeleno naročje
ni več vijoličasto
Modri ognji
njenih stegen
ugašajo
negibni.
Z belih prsi
in belega vrata gore
se odmotava
zlatordeči šal.
Zdaj je gola
v objemu večera, ki
ji v potemnele
lase zatika
rože
iz zvezd.
Neužita slasti
in spočita
se bo ob svitu
prebudila.
In jutro
jo bo odvilo
iz prosojnih
tančic
polnih ptic.
Kakšna
sladka noč!
bo pripovedovala
ogledalu
ob svojem vzožju.
Ogledalo
pa bo zrcalilo
njeno podobo
in molčalo.

PANKRTSKA MOLITEV

—cikel—

I

Ždim v žerjavici ponorele krvi,
odiram srce,
da ga zalučim v osje gnezdo pokore.
V pokoro se moraš upépeliti.
Drugače ne najdeš ravnovesja
niti ne za nocojšnji večer —
in moraš vzeti konec.
Obupni konec.

O Devica Nebeška, saj si vsaj
zemsko rodila pankrtskega otroka!
Jaz pankrt.

Moja mati pankrt.
Moj otrok pankrt.
Zemska trojica
ogoljufane ljubezni!

Ljubezni?
Zdaj se mi zlepijo dlani v svojsko molitev,
da zagorijo prsti v solzni večer.
take solze niso zlagane.
Solze rajne babice,
nekdanj ogoljufanega dekleta;
solze starih matere,
nekdanj ogoljufanega dekleta;
solze vnučinj sredi pankrtske noči,
morda nekoč pobesnele ljubezni
pankrtske krvi.

II

Odklonila si mene.
Namerila si vame tulec očitka.
Počrnevam pod očmi,
prežgane so ustne,
zlepljene v pekočo rano,
ker se ne ubranim,
da kar očitno pogoltnem
vso okrvavljeno ljubezen vase:
Meseno daritev za porodno trzanje
devičnih prsi.

Mar si oslepela za zlačnele moje oči,
ki grebejo strahovite vrzeli
za očeta in mater in otroka?
V nedojemljivem obstanku
se razgalim pred tabo z vso grozo,
kako sem razparan na kosce,
ker sva gradila nebotičnike
skupne vere.
Ohromel bom ob osklenenem obličju,
ker trzam pred lastnim poginom.

III

Še v telefonsko slušalko
si vklopila branike
proti tetivam mojih prošenj.
Da, samo za besedo te prosim.
Za besedo.
Niti ne za bližino tvojih usten,
niti ne za bližino tvojih oči.
Tako očarljivih oči.
Tako goljufivih.
Od vsepovsodi žmurijo vame
prežeče oči ptice ujede,
kakor da sem jaz ptič izrinjen iz gnezda.
Lastna zrealna slika
bleja vame kot krinka.
Zlepki prsti se naslanjajo
na steno telefonske celice
kot premlaten pripornik.
Kratko opraviš skozi slušalko z mano.
Zavrtnjena pankrtska kri
vre za vulkane — maščevanja
vseh pankrtov na svetu,
vseh ogoljufanih trpinov,
ki so baje spočeti iz gole ljubezni,
iz gole trenutne ljubezni,
iz gole laži!

IV

Odščebetale so lastovičje žice
za takšnim poletjem,
ko so srake — sanje me do golega okradle.
V ohlapni samoti
se lahko izkolneš, izjočeš, izgrizeš.
Niti samogovori
ne izčistijo navlake v krvi
in obsedenosti sredi duše.
Zožili so se vsi izhodi
kakor koli danih možnosti.
Poprej sem se uživaško skrčeval
v klobčič zavrele naslade
in bil sem središče večnosti
neizmerljivih trenutkov;
zdaj vsrkavam vase
pobegle sence
vseh nesrečnikov,
preden se razkrhajo v poslednjo spojino
brezbrižnosti
in gneva.

V

V pouličnem klamanju
tipljem v brezčutju
za najbolj odurnimi postavami:
Pospravil sem v sebi
samovšečno ganjenost
zaradi samega sebe.
Drugi imajo prazne žepe
in prazne obraze —
jaz pa pljujem
iz izvotlenih prsi
kot jetična sodrga.
Kaj mi mar, da je toliko pestičev
uzrlo letošnjo vigred zaman,
da iz pristreškov jeseni
cepajo zajedljivi čmrlji?
Naj me odnašajo gmote pešcev
kot nesnago ogabna voda
po srditih nalivih.
Kaj bi se oproščal,
ko si, zijalo, treščilo
na vogalu vame! —
Sunil bi me
in me pohodil kot niče.

VI

Nas so tako mati nosili navkreber
in globoko sopihali in še zraven žebrali.
Vseh niso prinesli do tega strmega
življenja.

Nekaj jih je prej našlo grob
kakor nezakonsko zibelko.
Naša mati so bili mladi
in tako lepi.
Bili so pankrtski otrok
lepe babice,
ki je bila črnolasa lepota.
Zdaj pa nosim jaz svojega pankrta
prav v tisti sončni pankrtski dolini
navkreber domov.
Morda so nam kdaj mati
pripovedovali lepe storije,
kjer so nastopali lepi moški,
kakor so menda bili naš atej.
Tudi jaz pripovedujem
sebi in dremajoči hčerki
v mojem naročju
otroško pravljico,
kjer nastopa lepa kraljičina,
prav tako lepa
kot je moje male mati.

VII

Osredotočiva najine besede
Mimo vsega se delava nevedne
in zgubljava besede o ničevostih,
katere niti za tebe nimajo smisla.
Zato ti kar naravnost
posvetim v obraz
s to izpovedjo:
Zadnjič sem sanjal o tebi,
kar je nekako nadaljevanje
neizoblikovanih teženj
izpred desetih let.
Osupel sem edin le jaz.
Tvoje oči niso zableščale,
kot je moja zabubanoval v sladke spomine
osmešljivo pričakovala.
Res si upravičeno morala glasno reči,
pomilovaje celo:
Da, da, ti boš vedno ostal
otrok svojih sanj!

VIII

Novembrske odjuge
so že zdavnaj odrevenele
in prvi zimski dnevi
so se oprijeli ledenih štrcljev,
iz čadastih dopoldanskih nosnic
so sešili oblaki
trdo ouratnico,
obetajočo pozeblin.
Prav v teh dneh
pa si prišla ti na svet,
miljenka mlade matere
in pobeglega očeta.
Za prvo srečanje
z očetom
naj ti
zacvete
božična kakteja
v tem bodljivem času.
V spravo in priznanje
krvne vezi.
Božična kakteja
ukroti naj trzavico
sprtih staršev!

IX

Na poti k bolni materi.
Iz komaj začetega sna
me ob štirih zjutraj
izreže telefon.
Zasopljem glas
golča naduto vest:
Mati je zbolela!
Moja pankrtska mati!
Pankrtska
pankrtova mati!
Drvim z vozilom
čez sto kilometrov na uro,
kot da hočem prehiteti
use,
za kar je življenje
mojo mater
opeharilo.

X

Spominjam se deda,
ki je moji babici
zapustil
pankrtskega otroka:
mojo mater.
Kupil mi je samo enkrat
venec fig.
Spominjam se moškega,
ki je moji materi
zapustil
pankrtskega otroka:
mene.
Dal mi je večkrat
medu.
Tisti deda
je dal svojo hišo tujim ljudem.
Tisti moški
je dal svoje življenje
za tuje ljudi.
Nekje je pankrtska kri
zaostalega vnuka
in sina
užaljena,
če priznava
take svoje prednike.

Ko greš po stopinjah ...

*Ko greš po stopinjah
mladoletnih v poskok
ne boj se objestnih prijemov
in malih bogov,
ki komaj upajo priti na zemljo
rjavo in rdečo v sončnem navdihu.*

Rjavordečelaske

toplorujave

s pegico
v očeh

kronam
tvojo
dojko

s pegico
v očeh

kronam
tvojo
dojko

bokov !!!!! sprehod

roj/ i /stvo/ r/

dve nogi enega bitja

dve nogi enega bitja

In potem pride dan ...

*In potem pride dan,
ki se imenuje nedan.*

*In potem pride noč,
ki se imenuje nenoč.*

*In potem pride ljubezen,
ki se imenuje neljubezen.*

*In potem pride življenje,
ki se imenuje neživljenje.*

*In potem pride smrt,
ki se imenuje smrt.*

Iztirjenost

*Dan je iztiril
ni ga mogoče ujeti
Upanja na pretek
koketnost mladega jutra ...*

Sonce počasi hiti proti cilju

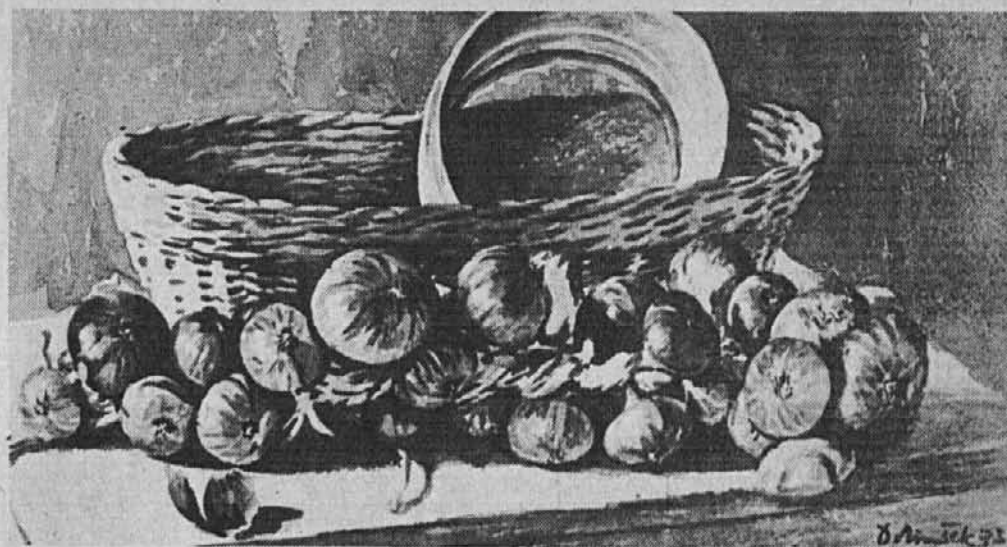
*Cilj mu je dan z zoglenelim truplom
ujetja poti neponovljive
včasih z razkošnimi otroci radosti
včasih z otroci poletja in toplih večerov
včasih in vedno v zenitu strasti ujetja*

*Dim se dviga brez vednosti
topoli se dvigajo brez vednosti
hrib je dekolte ozadja resnice*

*Krik ptice je umrl v zraku
in dekle nekam hiti ...
Auto se požene v start in ostali za njim
mladi dirkalni konji so otopeli z bencinom
v nozdrveh in komaj upaš na železno srce*

*Dekle nekam hiti in olajša lepoto s
pregibom koraka
in rdeč žar kupljene drogerijske lepote
ponuja očem
ne vedoč kdo ima prav pašo očem brez
slovnične zamere*

*Dan ni iztiril
dan se rodil je normalen
samo vihravi otroci hitijo prezgodaj k
začetku ...*

Marjan Čufar

V pojasnilo zavesti

I.

*Človek seda počasi na rob
namenjen nezdržljivim namenom
in mimo globokih naključij
nastavljenih za vabo spominom
se vrača pod modro nebo nad
belim oceanom
pod to streho čolna ki oznanja
skorajšnje prebodenje neba in mit
vode z meseci davnine oskrnjen
s svincem cvetov okužen
in s kristalnim dnom puščave
naslonjen na razraščanje življenja
se zapira v neslišno daljavo
v neviden smehljaj ljubljene osebe
in v tvoj odhod vlak mračnih nujnosti
zelenje nujno tovor mesta nas odnaša
med tolažilne zvezde in zidove temnic
v nek stoletni večer s sebičnimi zavesami
rezinami poletja in bolečino sovraštva
pretkan nenapisan večkrat in neizrečen
v krvavih umikih besed*

*Zvezde čeri razklane nad temnim stropom
najdene izgubljenosti
kljuvajo v svetlih nočeh nastanka
v bližino nezavedne zavesti
in pozna jesen mojega maja
odplakne vodo v razvejan led
negiben in nemiren kot vizija ženske
živeče v neobstoječem trenutku časa
ležeče v dimu materije
pred mojim prostorskim bivanjem*

2.

*Grile slike poljane napetih voda
ničesar ne nosijo v svoji lastni koži
v globini zaškrti prah
v japi reke nad nami svet
preganja razmetani trepet
nespečnosti rosne
zelene zemlje življenja
in spet zorijo sence
v kalnih očeh dotaknejo se bežno
in v tvojem kovčku niha glava
miza nekega obeda
le včasih zakipi skozi zobe pesem
skozi umazano podstrešje nekega groba
Te spet isto življenje čaka
ovito s paro in pajčevino
in utopljeni vesti se plaho
naslanjajo v zaprti ulici
na hladni plamen sveč
in se dramijo do nezavesti
ki je boljša od upanja otrplega
ljubezni prežgane
zdaj ko se je noč umirila
poslušam svoj tihi jok zavlečen
med ta deževna okna
kot monotoni korak dan minuli
in tema se zapira v neskončnost*

*Pred daljno melodijo izmišljenega
potovanja se ustavi gora svetlobe
z zgodnjim mrakom nevidnih misli
se pomeša v zadnje sanje
in neizbežno ponikne
v hrbtnici močvirja*

MISEL ČASA

*Izgovorjena želja mrhovina pestra
v razdvižanem jutru vednosti
se nebo neobuladano nataka
v keliha mrtvih straž
in z marsikom s seboj najprej
se povzdiguje v pohabljen dobroto
iz preizkusnih rok naposled pozabljenih
sprejmeš svoje truplo potepuško
umazano in med ljudmi zadržano
kot nekakšno skupinsko veselje
nepravično razdeljeno v na stežaj
odprti votlini zemlje*

*Čakanje vetra mlečnozobega
ki hodi nad samim seboj
nasičen s puščobo mirovanja
preslišimo kot sovražnika premaganega
in z njim pada v vrzel otroka in starca
pečat upora v kamniti vodi deroč*

*Tvoje črno čel glasovi razrežejo
v papirnata ogledala
v molčečo resničnost
in v nadstropjih jetništva
gledajo vanje podobne številke
padlih oseb njihova koža zaudarja
po poslušnem gibanju kolkov
zalezovanih naskrivaj in
izgovorjena misel mrhovina premišljena
po naključju pritavana iz svetle sence
žalosti otrpne v oguljeni ravnini*

Janko Berlogar

Spoznanje

*Pepel pozabe
v laseh
in na dlaneh
in vsepovsod
tudi v očeh
je pepel
Pa ognja
sploh ni bilo
Včasih obstanem
skrijem obraz
in zajočem
Kdaj je
sploh mimo šlo
Vsepovsod je
pepel*

FRANC DOLINSEK - DOSLEDNI REALIST

V dvorani Delavskega doma na Jesenicah se je v času od 8. do 19. junija predstavil s prvo samostojno razstavo slik Franc Dolinšek, dolgoletni član Dolika in nekdanji delavec Železarne, katere temeljna organizacija združenega dela Vzdrževanje, energija in transport, je bila pokrovitelj njegove razstave.

Franc Dolinšek je bil rojen 18. junija 1908 v Zagorju ob Savi. Že v osnovni kakor v obrtni šoli je rad risal in slikal, posebej so ga privlačevale barve. Doma pri očetu se je izučil za mizarja in ob hudi brezposelnosti v tridesetih letih vrsto let delal doma samo za hrano. Leta 1937 se je preselil na Jesenice in se zaposlil kot pleskar pri gradbenem oddelku takratne Kranjske industrijske družbe, današnje Železarne. Slikanje, ki mu je do tedaj predstavljalo prijetno razvedrilo, je postalo v tovarni njegovo vsakdanje delo. Vendar se Dolinšek s črnoslikarstvom ni zadovoljil. Doma je s slikanjem nadaljeval, le da je spremenil vsebino.

Leta 1953 je postal član Dolika, v okviru katerega je redno razstavljal na skupinskih razstavah, vse do svoje prve samostojne razstave.

Z razstavo dvaindvajsetih tihožitij v akvarelni tehniki je Dolinšek presenetil tudi dobre poznavalce njegovega dosedanjega slikarskega udejstvovanja. Izvirnost v iskanju najbolj preprostih in vsakdanjih motivov in njihova tehnična dovršenost, nesporno dokazujeta, da je razstava rezultat dolgoletnega vztrajnega dela na začrtani poti. Čiste barve, jasna kompozicija, izzredna zračnost in barvna uglasenost slik nam dokazujejo, da Dolinšek obvlada zahtevno tehniko akvarelnega slikanja. Če je njegov akvarel trši od npr. klasičnega angleškega, je to pogojeno tudi z njegovo kleno naravo, ki ne dopušča tveganj.

Njegova tihožitja s krompirjem, čebulo, kruhom, zaboji, tihožitje z delavčevim malico itd., nam predstavljajo avtorja, ki je dosleden realist, ki išče in najde lepoto v svoji neposredni okolici, v najbolj vsakdanjih stvarih, od katerih je človek odvisen in ki jih pogosto prav zaradi tega ne ceni dovolj. Slikar Dolinšek opozarja prav nanje, prav po njih odkriva lepoto in vrednost življenja.

O svojem življenju slikar nerad pripoveduje. Prepričan je, da o človekovem življenju najpravičnejše govori njegovo delo. Slikanje predstavlja slikarju delo, ob katerem se sprosti in pozabi na tegobe in resnično je zadovoljen, ko ga opravlja. Gotovo mu je pomemben končni uspeh, a bistvenejša zanj je pot k cilju. Če mu ne uspe, ponavlja pot, in prav ta zrelost z delom je Dolinška pripeljala do njegove sedanje slikarske stopnje, ki bi je ob hlastanju k cilju ne dosegel.

Železarna, v kateri je dočakal svojo zasluzeno pokojnino kot pleskarski mojster, mu ni izčrpala življenjskih sil, saj je kot slikar šele po upokojitvi polneje zaživel in prav zadnja razstava predstavlja njegov kvalitetni vrh. Ker pa Dolinška izpopolnjuje predvsem delo, ne počiva na doseženem rezultatu, temveč dela dalje. Zdi se, da je kot slikar prav zdaj našel motivni svet, s katerim je še bolj neposredno povezan — delavca ob stroju v železarni in slikarsko tehniko, ki je njegovi delavni naravi še bližja — grafiko. Kakor si doslej ni vnaprej postavljaj končnih ciljev, tako jih tudi sedaj ne. Dela po svojih najboljših možnostih in uspeh gotovo ne bo izostal.

Akvarel in grafika nista edini slikarski tehniki Dolinškovega likovnega snovanja. Dosti se je ukvarjal tudi z oljem in že pred vojno pa tudi po vojni je napravil številne turistične panorame, ki jih odlikuje natančnost in dekorativnost.

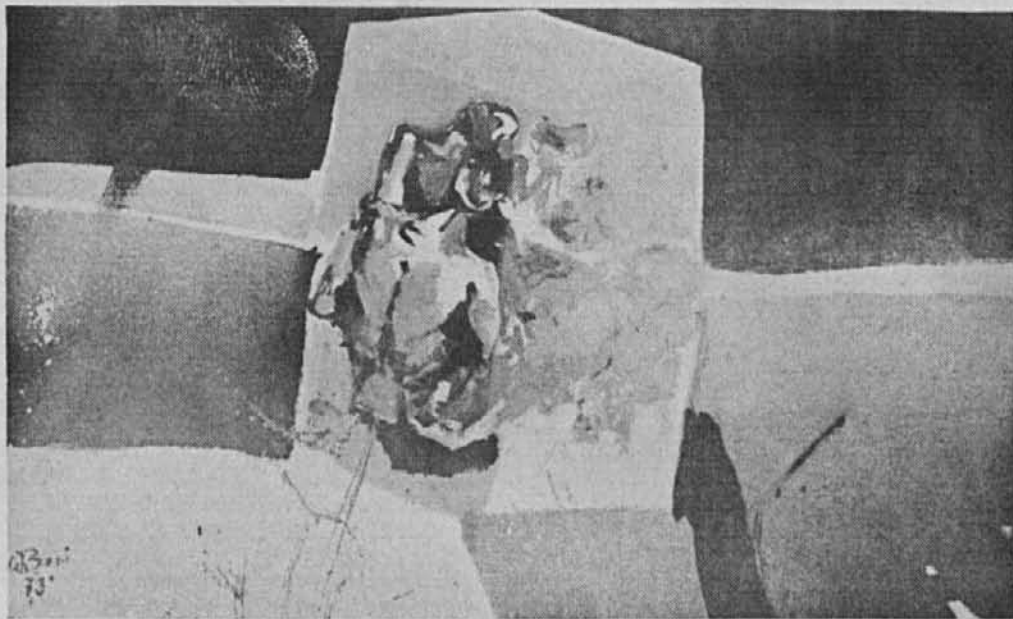
Za rast jeseniških slikarjev ima nemajhno zaslugo Dolik s tem, da združuje likovnike v skupino, ki se med seboj spodbuja in bogati. Stalne razstave, na katerih se slikarji predstavljajo javnosti jih spodbujajo h kvantitativni in kvalitativni rasti. H kvalitetni rasti jih še posebej sili primerjanje z rezultati del drugih amaterskih in akademskih likovnikov, ki razstavlajo

na Jesenicah. Ob večji strokovni pomoči bi skupina pokazala še boljše rezultate.

Ob koncu ne moremo obiti vprašanja ustreznjega razstavnega prostora na Jesenicah, ki je star prav toliko kot slikarska dejavnost.

Likovna dejavnost na delavskih Jesenicah, ki je zrasla spontano kot npr. gledališka, kot sprostitvev po napornem delu, bi v estetsko urejenem razstavnem prostoru v primernejšem okolju dobila še širši okvir in večjo odmevnost.

Maruša Avguštin

Boni Čeh

OB PRVI SAMOSTOJNI RAZSTAVI BONIJA ČEHA

Boni Čeh je bil rojen 9. januarja 1945 na Jesenicah, kjer je končal tudi osnovno šolo in gimnazijo. Po končani gimnaziji se je vpisal na likovno akademijo v Ljubljani, kjer je diplomiral leta 1970. Že kot gimnazijec je bil aktivni član likovne sekcije DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, katerega član je še danes in skupaj z ostalimi slikarji tudi velikokrat kolektivno razstavljal. Zaposlen je kot likovni pedagog v osnovni šoli Koroska Bela. Prvič se je s samostojno razstavo predstavil letos od 28. IV. do 25. V. v avli nove osnovne šole na Bledu. Ob tej razstavi je likovni kritik Franc Zalar zapisal:

»Za akademskega slikarja Bonija Čeha, brez slehernih pomislov lahko trdimo, da se v svojem likovnem snovanju usmerja bolj, kot katerikoli drug predstavnik mlajše umetniške generacije, v področje čistega piktoralnega raziskovanja, ki je pri njem morfološko izredno razčlenjena konstelacija oblik; o tej njegovi opredelitvi govori, med ostalim tudi dejstvo, da se je umetnik, že na samem začetku svoje slikarske poti, odločno in zavestno izognil slehernemu barvnemu razkošju, dekorativizmu in vsem drugim podobnim slikarskim načinom, ki so vizualno — senzacionalnega značaja in, ki se jih sicer, tako rada poslužuje najmlajša generacija slikarjev.

Kot nasprotje temu cenenuemu senzacionalizmu, postavlja Boni Čeh svoj slikarski svet, nekakšen ploskovito členjen; oblikovno izredno zgoščen in izrazito monohromno podan likovni organizem, ki pa mu ne primanjkuje močne notranje napetosti in svežine.

V Čehovih kompozicijah se odkriva gledalcu zanimiva in oblikovno skrajno rafinirana igra statičnih in dinamičnih risarskih in slikarskih prvin, ki se zaradi lažurnosti nanosa, približujejo prosojnosti, značilni za akvarelno slikarsko tehniko ali

še bolje povedano, delujejo kot japonske risbe s tušem. Pestro gradacijo sivih tonov, ki je za Čehova dela nasploh značilna, podkrepljujejo ploskve z brizganim nanosom, s katerim slikar doseže odlične tonske efekte; sivina preide na Čehovih slikah pogosto v vijoličaste in rožnate barvne odtenke; le kdaj pa kdaj se odpre v tej pretanjšani kromatični lestvici tudi žarišče intenzivnejše barvitosti in še takrat le bolj kot vsebinski poudarek, podkrepitev dramatičnega občutja, ki ga na Čehovih slikah ni težko zasledovati.

Tematsko izhodišče umetnikovega slikarskega sveta je človeška figura ali več človeških figur v najrazličnejših izpeljavah in pomenskih preokupacijah; včasih so te figure koncipirane popolnoma realno, drugič dobijo pomen le kot nekakšen simbol, kot okvirni motiv za organizacijo razgibane slikovne mase. Z razkosano, razbito in razgibano formo nakazane človeške figure, se na Čehovih slikah združujejo z oblikovno bežno nakazanim ambientom, največkrat arhitekturo, v povezan organizem, poln notranjih napetosti in asociativnega učinkovanja. Ekspresivno deformirana telesnost na slikah Bonija Čeha prehaja pogosto v izrazito monumentalno učinkujočo vizionarnost, ki je podobna monumentalnemu izrazu njegovega velikega učitelja Marija Preglja. Slikarski opus Bonija Čeha je reakcija likovno in filozofsko osveščenega umetnika na probleme, ki jih postavlja današnji čas. V njegovih slikarskih stvaritvah se odkriva osnovna bit značilnega predstavnika sodobne civilizacije, ki je razpet med smislom in nesmisлом, med urejenostjo in zmedo; v pogostih izraznih preobratih, ki pomenijo približevanje ali oddaljevanje od kompleksnih oblik pojavnega sveta, se kaže plodni ustvarjalčev nemir, njegova celostna angažiranost in prizadevanje, da bi zastavljene probleme osvetil od vseh strani, jih rešil kar najbolje v okvirih svojih ustvarjalnih zmožnosti. »

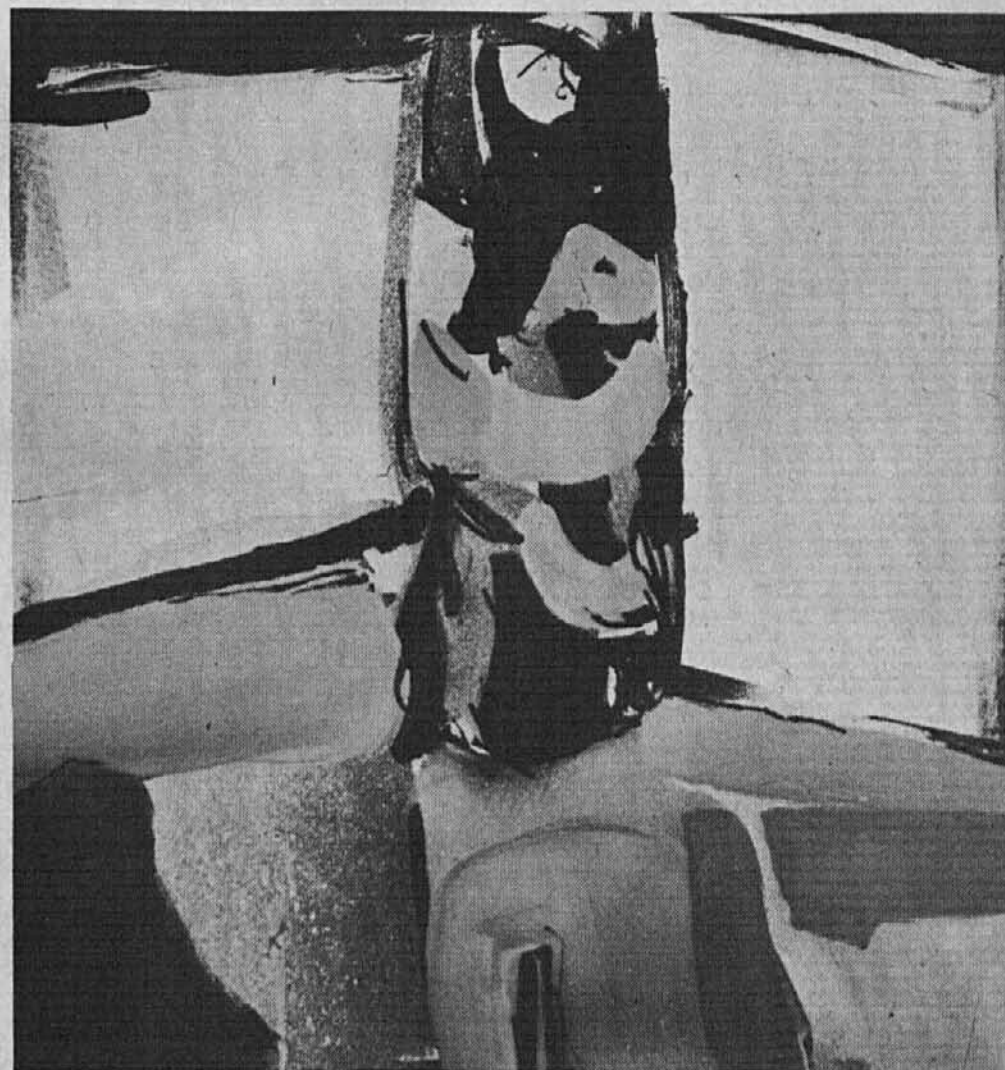
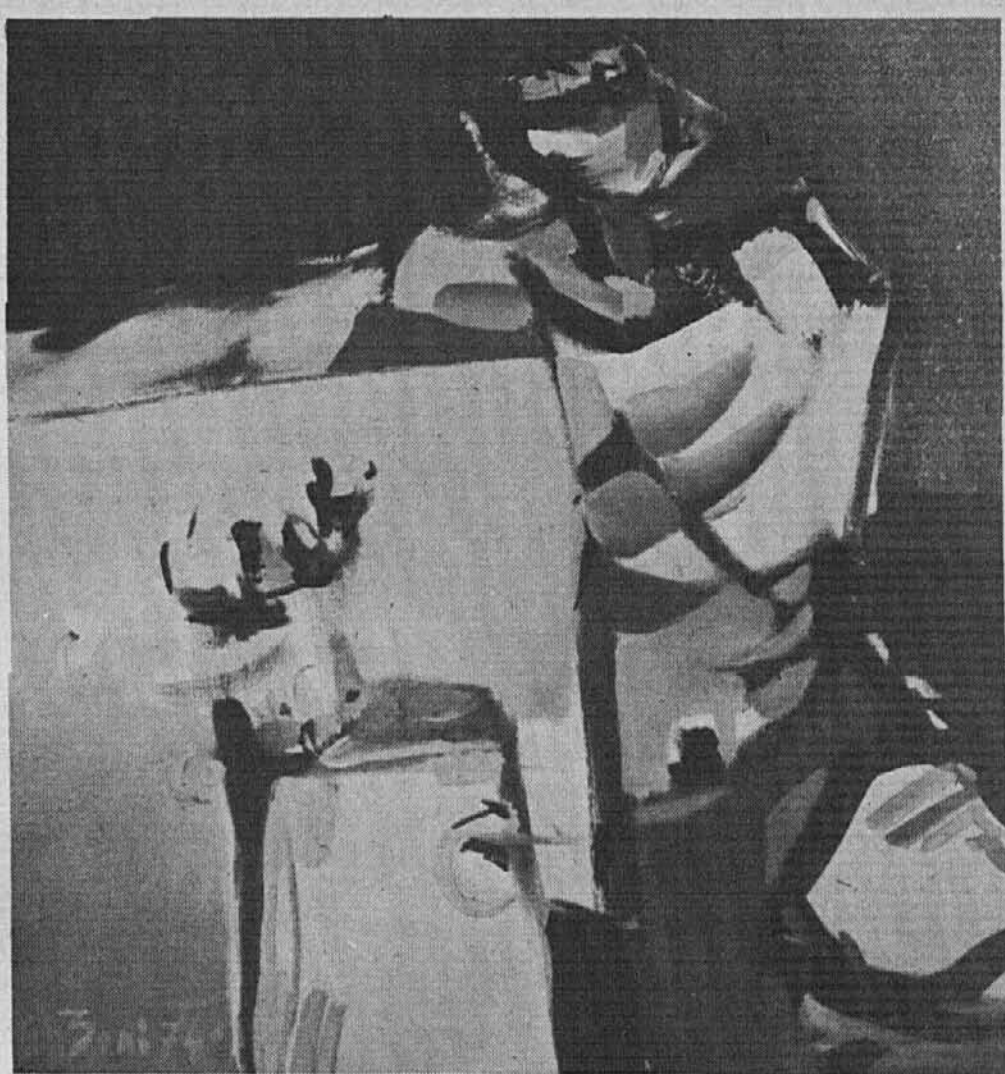
M. Hafner, Zlata pravila življenja

Samozaložba, 1974

Umetnost je največje darilo, ki ga lahko človek daruje sočloveku, družbi, času in sebi. To velja za knjigo aforizmov še posebej. Aforizmi niso absolutizirana premisa umetnosti, sveta ne izrinjajo iz naše zavesti, v opusu besednih ustvarjalcev pa pomenijo sintezo, kvalitetni presežek analitičnega mišljenja in čustvovanja. Tako imajo vzgojni in izobraževalni učinek. Z ozirom na to, da imamo Slovenci malo antologij lastne poezije in še manj pregledov svetovne, ni čudno, da še nimamo izbora aforizmov. Pravim, čudno ni, ni pa treba, da pri tem ostane. Zato je zbornik Zlatih pravil življenja razveseljivo dejstvo. Razveseljivo zaradi bogate vsebine, manj glede slabega tiska. Oboje: vsebina in izgled knjige terja pojasnilo. Vsebina je razdeljena po vrednostnih kategorijah: človek, življenje, čas, delo, denar..., po življenjskih obdobjih, po delih telesa, po lastnostih, po tem, kar potrebujemo in kar ustvarjamo in po tem, s čimer se obdajamo. Že kazalo samo obogati bralca, ker ga opozori na človekov latentni in nikoli prebrani slovar, kar življenje je. Zato ni čudno, da so bila Zlata pravila življenja razprodana v kratkem obdobju in to prav med mladimi ljudmi in pedagogi. Knjiga namreč bogati zavest in utrjuje povezanost človeka s sočlovekom in družbo, kar v našem času, ki bi rad obnovil status kulture, zelo pogrešamo. Knjiga plemeniti zanemarjeno kulturo govora in praktično igra vlogo učbenika. Hkrati pa — kot vsaka napredna umetnost — počlovečuje našo notranjost in odnose. Ali kot temu pravimo: ta knjiga vzgaja in izobražuje. Se glede slabega tiska: knjiga tudi z izgledom in tiskom vzgaja in nas prisili, da z njo ravnamo, kot je treba. Slovenci zelo cenimo opremo. To bo treba pri novi izdaji upoštevati, ker tak zbornik — s to vsebinsko razvejanostjo in napredno idejno profilakso — vsekakor sodi na knjižno polico med primerno opremljene edicije.

Zato to knjigo vsakomur priporočam.

Valentin Cundrič

Boni Čeh

Pasti v angažirani in intimni liriki B. Gracerja

(B. Gracer, V mraku,
MČK Jesenice 1974)

Pogovori (prvi cikel, s podnaslovom oziroma posvetilom: očetu /partizanu/ in mami) so sestavljeni iz petih pesmi — iz prologa, treh dvetirnih pesmi in epiloga. Dva nivoja: angažirani in intimni — skrivata v sebi muževne dramske učinke; prvi je poglavlje iz zgodovinske realnosti, medtem ko drugi črpa iz intimne in človečnosti na medosebni ravni. Zal pesnik zaide v tretji teksturi (Vdanost) v filozofsko meditiranje o ljubezni in tako se dramska celota okruži, posebno še, ker je Epilog neizviren in prazen, moral bi pa biti prologu (Vsakdanjost) vsaj enakovreden. Človek ni le potencialni campos za libidonozne gone in spet ni samo reka ponikalnica historiae. Moram pripomniti, da napake ne vidim v zgradbi cikla, ta je dobro zasnovan, temveč in zgolj v prešibkem izrazu, kar pa očituje tako šibko premiso mišljenja, kakor tudi čustvovanja in čutenja. Ni treba, da so teksti olepoteni, vendar še nevarnejša ježa na Parnas je v sedlu slabe sentence. Gracer je osenčil nivoj realnega tako močno, da je drugi nivoj, izvoren v starših samih, v njihovem medsebojnem intimnem vzorcu, in ne samo iz te zgodovine, tako močno zasijal razgaljen v umetni svetlobi in brez kažipotat do biti. Take odcepe so si lahko privoščili, pa tudi ne brez škode, romantični in romanticistični pesniški navdahnjenosti.

V naslednjem ciklu (Nemoč) sta boljša teksta Danost in Pesem. Ostale pesmi preveč očitujejo poetični rodovnik šestdesetih let: moraš, smrt, iščeš, krik, sam, brat. Iz cikla Pesmi za Špelco diha nekaj avtobiografskega, kar daje svežo moč tekstem Balada brez konca, Zdravica in Molitev. Tekst Zdravica se prikazuje kot centralna in najbolj orfična ter pesniško najbolj dopolnjena tekstura. Isto velja za tekst Pesnik, iz zadnjega cikla z istim naslovom.

Uvodno besedo v Gracerjevo zbirko je napisal literarni zgodovinar Emil Cesar. Če primerjamo to, drugo Gracerjevo zbirko pesmi s prvo, z Igro, ki je izšla v samozaložbi, vidimo določen napredek. Napredek predvsem v razširjeni pesmi Vsakdanjost, ki se v naši zbirki pojavi kot ciklična tekstura in smo ji posvetili več besed. V prvi zbirki je pesnik objavil le prologno pesem, ta tekst pa skriva vse naslove kasnejših treh dvetirnih pesmi. Z odnosom priznanja do tekstov Zdravica in Pesnik pridemo zlahka do sklepa in zaključka, seveda ni treba, da pesnik to vzame ad notam, in sicer — pesnik je najmočnejši, kadar govori o sebi in svoji ljubezni, šibkejši je, kadar izpoveduje mnenje ali zaznavanje vseh bližnjih, od rodu do domovine.

Gracer se bo moral prebiti iz pojmovnih shem angažirane lirike in to po poti, ki si jo sam odpira. Po njej bo moral iti brez odcepov. Od tretje zbirke lahko pričakujemo formirano pesniško osebnost, oziroma jo pričakujemo, ne glede na to, da nas pesnik lahko razočara. V angažirani liriki bo premalo močan, če ne bo presešel šole (Fritz, Kuntner...) in njegov pesniški ego bo ostal zatemnjen. Teksta Zdravica in Pesnik dopovedujeta, da bo škoda, če se

Gracer ne bo odločil za umestitev svojega pravega jaza v poezijo, ki trenutno ostaja nerefektirana, brez tranzitivnega učinkovanja navzven in navznoter. Prav to pričakujemo od Gracerjevih novih pesmi.
Valentin Cundrič

V 17. številki LISTOV s svojimi prispevki sodelujejo: Maruša AVGUŠTIN, Janko BERLOGAR, Valentin CUNDRIČ, Marjan ČUFAR, Benjamin GRACER, Ivan JAN, Miha KLINAR, Andrej KOKOT, Dominik MAJETIČ, Walter NOWOTNY, Valentin POLANŠEK, PREŽIHOV VORANC in Franc ZALAR.

Likovni prispevki so delo slikarjev Bonija CEHA in Franca DOLINŠKA.

Franc Dolinšek

Franc Dolinšek